

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Tulevaisuuskuva vanhustenhoitopalveluiden kehittämisestä

Praphanphat, Waranya & Tuhola, Marjukka

2012 Leppävaara

Laurea ammattikorkeakoulu
Laurea Leppävaara

Tulevaisuuskuva vanhustenhoitopalveluiden kehittymisestä

Praphanphat, Waranya &
Tuhola, Marjukka
Palveluiden tuottamisen ja
johtamisen koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2012

Praphanphat, Waranya Tuhola, Marjukka

Tulevaisuuskuva vanhustenhoitopalveluiden kehittymisestä

Vuosi	2012	Sivumäärä	60
-------	------	-----------	----

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, kuinka vanhustenhoitopalvelut kehittyvät tulevaisuudessa väestörakenteen muutoksen myötä. Opinnäytetyön toimeksiantajana oli ForeMassi2025-hanke, jossa selvitettiin millaisia osaamistarpeita turvallisuus- ja hyvinvointialalla on tulevaisuudessa. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostui tulevaisuustutkimuksesta, väestörakenteesta ja ikääntyneiden hoitopalveluista.

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ja tutkimusmenetelmäksi valittiin teemahaastattelu. Aineisto ja tulevaisuustieto kerättiin haastattelemalla neljää vanhustenhoitoalan toimijaa, kuten palveluiden tarjoajaa, palveluiden käyttäjää ja alan opiskelijoita sekä skenaariotyöskentelyn avulla. Teemahaastattelut toteutettiin syksyllä 2012. Haastattelukysymykset ja teemat valittiin teorian pohjalta.

Haastatteluiden tuloksista tehtiin tulevaisuuskuva, jossa esitettiin näkemys yhdestä mahdollisesta tulevaisuuden kehityssuunnasta vanhustenhoitopalveluissa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vanhustenhoitopalvelut kehittyvät tulevaisuudessa radikaalisti ja väestörakenteen muuttuessa kotihoitoon kannustetaan yhä useampia ikäihmisiä. Opinnäytetyön tuloksien pohjalta keskeisin johtopäätös oli se, että henkilöstöpula tulee olemaan suurin haaste tulevaisuudessa vanhustenhoitopalveluissa rahoituksen ja työntekijöiden riittävän koulutuksen lisäksi.

Praphanphat, Waranya Tuhola, Marjukka

The Future of the the Development of Elderly Care Services in Finland

Year	2012	Pages	60
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to examine how elderly care services will develop in the future in Finland in regards to the changes in the population structure. The objective was to create one possible scenario of the future of the elderly care services. The thesis was commissioned by ForeMassi2025 project in which the possible know-how needs of future employees in the security and welfare field are being examined. The theoretical section of the thesis is composed of foresight, population structure and elderly care services.

This thesis is a qualitative study and theme interview was chosen as the research method. The research material was collected by interviewing different operators in the elderly care field. The questions were based on the theoretical section of the thesis.

From the results of these interviews a future scenario was created. This image of the future shows one possibility of the future of elderly care services in Finland. From the results it could be deducted that elderly care services in Finland will see a radical change in the coming years and home care will become even more important than it is today. These results also show that the shortage of employees in the elderly care field will be the biggest challenge together with financial issues and the need for good education.

Key words elderly care, foresight, future scenario

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Opinnäytetyön lähtökohdat	7
2.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	7
2.2	Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä ja rakenne	8
3	Tulevaisuustutkimus	8
3.1	Trendit ja megatrendit.....	11
3.2	Heikot signaalit	13
3.3	Skenaariot	13
3.4	Tulevaisuustaulukko	14
4	Väestörakenne	15
4.1	Nuoret	16
4.2	Työikäinen väestö	16
4.3	Ikäihmiset.....	17
5	Ikääntyneiden hoitopalvelut	18
5.1	Kotihoito	19
5.2	Hyvinvointiteknologia	20
6	Opinnäytetyön tiedonkeruu	21
6.1	Tiedonkeruu.....	22
6.2	Teemahaastattelut.....	22
7	Tutkimuksen toteutus ja tulokset.....	23
7.1	Alan opiskelijoiden haastattelu.....	23
7.2	Eläkeläisten haastattelu	24
7.3	Palvelujen tuottajien haastattelu.....	25
7.4	Tuotoksena tulevaisuuskuva.....	29
7.5	Tulevaisuuskuvan analysointi	33
8	Johtopäätökset	35
9	Työn luotettavuus.....	36
10	Pohdinta	37
11	Lähteet.....	39
12	Liitteet.....	43

1 Johdanto

Suurten ikäluokkien eläköityminen, väestön vanheneminen ja massiivinen eläkepommi ovat 2010-luvulle tultaessa nousseet yhdeksi keskustelluimmista aiheista Suomen kansantalouden suurena ongelmana. Suurista ikäluokista on riittänyt puhetta ja kirjoituksia useissa eri yhteyksissä, sillä ikääntyvän väestön määrän kasvu on luonut haasteita Suomen päättäjille ja palvelujärjestelmälle. Suomalainen sosiaali- ja terveydenhuolto on joutunut keskelle rakenteellista myllerrystä, kun samaan aikaan keskustellaan hoitoalan työvoimapulasta ja tulevasta hoivapalvelujen kasvun tarpeesta. Ongelmana on Suomen väestörakenteen epätasapaino. Hoidettavia olisi paljon, mutta kuka hoitoa antaa, kun vanhustenhuollossa työskentelevät ovat jo nyt ikääntyneitä ja nuoria on vaikea saada houkuteltua vaatimaan vanhustyöhön. (Tilastokeskus 2012; Vaarama & Noro 2005.)

Tämän opinnäytetyön aiheena oli rakentaa tulevaisuuskuva Suomen vanhustenhoitopalveluista. Työn toimeksiantajana toiminut ForeMassi2025 halusi selvittää, millaisia osaamistarpeita tullaan kaipaamaan tulevaisuudessa hyvinvointi- ja turvallisuusallalla. Tämän johdosta työn aihepiiriksi valittiin hyvinvointialalta vanhustenhoitopalvelut. Tutkimusongelma oli seuraava: ” Kuinka vanhustenhoitopalvelut kehittyvät tulevaisuudessa väestörakenteen muutoksen myötä?” Tutkimuksessa ilmaistu tulevaisuus oli rajattu noin 15 - 20 vuoden päähän. Opinnäytetyön empiirisenä osana tehty tulevaisuuskuva rakennettiin kvalitatiivisen tutkimuksen pohjalta. Työn tutkimusaineisto kerättiin asiantuntijahaastatteluilla, joiden perusteella rakennettiin kuva vanhustenhoitopalveluiden tulevaisuudesta Suomessa. Tulevaisuuskuvan tarkoituksena oli auttaa toimeksiantajaa alan osaamistarpeiden ennakoinnissa.

Opinnäytetyö alkaa teoriaosuudella, jossa käsitellään tämän työn kannalta oleellimmat käsitteistöt ja taustat. Tutkimuksen kannalta on tärkeää ymmärtää, mitä tarkoittaa tulevaisuudentutkimus ja kuinka tulevaisuuskuva rakennetaan. Tämän lisäksi teoriaosuudessa esitetään taustatietoa Suomen väestörakenteesta ja käsitteiden nuoret, työikäinen väestö ja ikäihmiset merkitykset tässä tutkimuksessa. Ikääntyneiden hoitopalveluista esitellään käsitteet kotihoito ja hyvinvointiteknologia. Teoriaosuuden jälkeen kerrotaan tutkimuksen tiedonkeruusta ja luotettavuudesta sekä analysoidaan asiantuntijahaastatteluiden tuloksia. Tämän jälkeen kootaan yhteen tutkimustulokset ja esitellään tulosten pohjalta luotu tulevaisuuskuva analysointineen. Lopuksi yhteenvedossa kerätään koko opinnäytetyöprosessi yhteen ja pohditaan valitun tutkimusmenetelmän sopivuutta työhön.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

Väestörakenteen muutos vaikuttaa monella eri saralla. Väestön ikääntyminen tulee mitä todennäköisimmin johtamaan suuriin muutoksiin hyvinvointipalveluissa, mikä taas vaikuttaa alaan tiukasti kytköksissä oleviin turvallisuuspalveluihin. Muutokset näyttävät johtavan kohti toimintakulttuuria, jossa arvostus suuntautuu laaja-alaisia moniosaajia kohtaan (ForeMassi2025-esite). Nämä luovat haasteita ja vaatimuksia tulevaisuuden työvoimalle, mitä koulutusalojen ja eri oppilaitosten tulee ottaa huomioon. Tämän vuoksi pyritään varautumaan ja valmentamaan kaikki asianomaiset henkilöt ja tahot tulevaisuuden haasteisiin oikeanlaisilla koulutuksilla ja perehdytyksillä.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii ForeMassi2025-hanke. Hankkeen päätarkoituksena oli rakentaa skenaarioita eli tulevaisuuden käsikirjoituksia hyvinvointi- ja turvallisuusalaan niin, että näiden pohjalta voidaan tehdä käytännön ehdotuksia oppilaitoksille koulutusten sisältöjen kehittämiseksi. Ehdotuksissa otetaan huomioon erityisesti tulevaisuuslähtöiset kysyntä- ja muutostarpeet, osaamisprofiilit ja rakenteelliset suositukset. ForeMassi2025-hanke toteutetaan vuosina 2011 - 2013 Laurea sekä Satakunnan, Seinäjoen, Tampereen ja Turun ammattikorkeakoulujen yhteistyönä. Hankkeen pääpaino kohdistuu hyvinvointi- ja turvallisuusalaan, koska alan suuret muutokset pakottavat tarkastelemaan monipuolisemmin koulutusten sisältöjä. (ForeMassi2025-esite.)

2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa yksi tulevaisuuskuva vanhustenhoitopalveluiden kehittymisestä ForeMassi - hankkeelle. Työ oli osa tulevaisuusprojektia, joten sen tuli tavoitella uskottavuutta ja vaikuttavuutta. Lopputuotoksena olevan tulevaisuuskuvan tavoitteena oli tuoda esille haastateltujen asiantuntijoiden koottu näkemys vanhustenhoitopalveluiden tilanteesta ja muutoksista tulevaisuudessa. Näin ollen opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda esille yksi varteenotettava mahdollinen tulevaisuuskuva vanhustenhoitopalveluista Suomessa, minkä toivottiin auttavan toimeksiantajaa alan osaamistarpeiden ennakoinnissa.

Työn tutkimusongelma oli seuraava: ” Kuinka vanhustenhoitopalvelut kehittyvät tulevaisuudessa väestörakenteen muutoksen myötä?”. Suuret ikäryhmät ovat pian jäämässä eläkkeelle ja nuorille jää iso vastuu yhteiskunnan pyörittäjinä ja rahan tuojana. Tämä kiertokulku itsessään on varsin luonnollinen tapahtuma, mutta ongelmaksi nousee nuorten vähäinen määrä eläkeikäisiin verrattuna. Väestörakenteen muutoksen aiheuttama

epätasaisuus on vaikuttava tekijä monella saralla, mutta erityisesti vanhustenhoidossa tämä on oleellisesti merkittävä seikka.

Tässä opinnäytetyössä tulevaisuustieto hankittiin asiantuntijahaastatteluin sekä skenaariotyöskentelyllä, jolla tarkoitetaan työn lopputuotoksena rakennettua tulevaisuuskuvaa. Tulevaisuustiedon lisäksi hyvinvointialan ja vanhustenhoitopalveluiden teoria toimivat tärkeinä tekijöinä tulevaisuuskuvan luomisessa. Vaikka tieto tulevaisuudesta ei ole koskaan varmaa tai objektiivista, on tärkeää tarkastella kriittisesti tuloksien realistisuus. Realistisuuden lisäksi oli toivottavaa, että lopputuotos herättäisi uusia ajatuksia ja mietteitä tulevaisuuden tilasta, mikä taas voisi edesauttaa muita uuden tulevaisuuskuvan luomisessa.

2.2 Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä ja rakenne

Tämä työ on tutkimuksellinen opinnäytetyö. Tutkimuksellinen opinnäytetyö eroaa toiminnallisesta työstä siten, että lopputuotoksena tavoitellaan tutkimustulosta tai selvitystä tiettyyn ongelmaan, kun taas toiminnallinen tutkimustyö hakee ratkaisua konkreettisilla tuotoksilla (Vilkkä & Airaksinen 2004, 10). Teirilä ja Jyväsjärvi (2001, 12 - 13) ovat kirjoittaneet, että tutkimuksen tekeminen jaotellaan joko teoreettiseen tai empiiriseen tutkimukseen. Tämä opinnäytetyö käsittää empiiristä tutkimusta, jossa perehdytään tutkittavaan ongelmaan kokemuseräisesti. Empiiristen menetelmien käyttäminen soveltui mitä parhaiten juuri tulevan kehityksen ennustamiseen ja arvioimiseen. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 10; Teirilä & Jyväsjärvi 2001, 12.)

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu kolmesta eri pääkäsitteestä, jotka käsitellään tarkemmin seuraavissa luvuissa. Työn käsitteitä ovat tulevaisuudentutkimus, Suomen väestörakenne ja vanhusten hoitopalvelut. Opinnäytetyön käsitteet ovat hyvin laajoja ja siksi pääkäsitteiden alaluvuiksi on rajattu tämän työn kannalta tärkeimmät ja oleellisimmat aiheet. Teoriaosuuden jälkeen esitellään tarkemmin työn toteutusprosessi. Tiedonkeruuosiossa kerrotaan tutkimuksessa käytetyistä asiantuntijahaastatteluista, jotka on jaettu luvuiksi kolmeen eri pääkategoriaan. Tämän jälkeen esitellään ja analysoidaan tuloksia, joiden lopputuotoksena syntyy tulevaisuuskuva vanhustenhoitopalveluista.

3 Tulevaisuustutkimus

Tässä luvussa kerrotaan tarkemmin tulevaisuustutkimuksesta. Tulevaisuustutkimus valittiin osaksi työn teoriaa, koska sillä on keskeinen rooli pohdittaessa tulevaisuuden suuntauksia ja maailman muuttumista. Tulevaisuustutkimuksen ei ole tarkoitus ennakoida vain yhtä tiettyä tulevaisuutta, vaan siinä tarkastellaan mahdollisia tulevaisuuksia. Skenaarioiden pohjalta

voidaan rakentaa tulevaisuuskuva tai tulevaisuustaulukko. Eräs mahdollinen tulevaisuuskuva vanhustenhoitopalveluiden kehittymisestä löytyy tämän opinnäytetyön lopusta. Trendit ja megatrendit ovat tärkeitä tulevaisuustaulukkoa käsiteltäessä, ja muutamia megatrendejä, kuten väestön ikääntymistä, seurattiin myös tämän tutkimuksen tulevaisuuskuvassa.

Tulevaisuuden ennustaminen on aina ollut tärkeä osa ihmisten elämää, mutta nykyään sen on tehnyt entistä hankalammaksi maailman nopea muuttuminen. Työtehtävät, teknologiat, instituutiot, osa ihmisten tärkeimmistä arvoista sekä ajattelutavoista muuttuvat kovaa vauhtia jatkuvasti, jolloin tulevaisuutta on kovin hankala ennustaa tai suunnitella. Tulevaisuuden ennustaminen ja suunnitteleminen voi pelastaa monien ihmisten elämän tiedemiesten löytäessä koko ajan erilaisia keinoja, joiden avulla ihmiset voivat elää pidempään, terveellisemmin ja onnellisemmin. Henkilöt, jotka eivät osaa ajatella tulevaisuutta, ovat myös todennäköisemmin piittaamattomia omasta terveydestään. Miljoonat ihmiset ovat elossa tänään siksi, koska he lopettivat tupakoimisen silloin, kun tiedemiehet kertoivat tupakoinnin olevan haitallista ihmiselle. Samaan aikaan ihmiset, jotka jatkoivat tupakointia varoituksista huolimatta, saattoivat saada keuhkosityövän, sydäntaudin tai aivohalvauksen. (The Art of Foresight 2004, 1 - 2.)

The Art of Foresight (2004, 3) artikkelissa todetaan, että tulevaisuustutkimus voi paljastaa mahdollisia uhkia, joihin voidaan varautua ennen kuin niistä tulee kriisejä. Avainasia on seurata trendejä eikä yksittäisiä yllättäviä tapahtumia. Tulevaisuustutkijat kehittivät skenaariot tulevaisuuden miettimisen avuksi. Skenaario ei ole ennustus, jonka avulla kerrotaan, että näin tulee varmasti tapahtumaan tulevaisuudessa, vaan ennemminkin kuvaus tapahtumista, jotka voivat tapahtua tulevaisuudessa. Skenaariot ovat kuvitteellisia, mutta realistisia odotuksia siitä, mitä voi mahdollisesti tapahtua tulevaisuudessa. Skenaarioiden avulla voidaan miettiä vakavasti, mitä seuraavaksi tulisi tehdä. Joissakin tapauksissa mahdolliset tulevaisuuden tapahtumat halutaan ehkä estää, kun taas toisissa tapauksissa niitä halutaan vauhdittaa. Esimerkiksi skenaarioiden avulla tutkijat voivat kertoa asioita, jotka saattavat tapahtua tulevaisuudessa. Jotkin asiat tapahtuvat suurella varmuudella, kuten esimerkiksi maailman väestön jatkuva kasvu. Toiset tapahtumat taas nähdään epätodennäköisempinä, mutta voivat tapahtuessaan olla hyvin merkittäviä, kuten esimerkiksi asteroidin törmääminen maapalloon. (The Art of Foresight 2004, 3 - 4.)

Ihmisten mielikuvat tulevaisuustutkimuksesta ovat monenlaiset. Ne vaihtelevat vääristä melkein oikeisiin ja humoristisiin. Erään käsityksen mukaan tulevaisuudentutkijat ovat nykyajan ennustajia, jotka pyrkivät esimerkiksi kristallipalloon katsomalla ennustamaan merkittävät tulevaisuuden tapahtumat. Poiketen entisaikojen ennustajista nykypäivän tulevaisuustutkijoilla nähdään olevan kristallipallon sijasta tieteellistä ja teknistä ymmärrystä, jonka tulisi mahdollistaa perusteellisten ennusteiden teko. Yhteiskunnan

edetessä odottamattomalla tavalla tulevaisuustutkijoita manataan ennustajaeukoiksi ja heiltä tivataan, miksi he eivät tienneet asioiden etenemistä todelliseen suuntaan. Tuttuja esimerkkejä tästä ovat muun muassa oma pankkikriisimme - jota seurasi 1990-luvun alun lama, Neuvostoliiton hajoaminen sekä 1970-luvun öljykriisit. (Kamppinen, Kuusi & Söderlund 2002, 19.)

Toisenlaisen käsityksen mukaan tulevaisuustutkimus on tieteiskirjallisuutta, jonka yllätyksellisyys ja värikyys vaihtelevat ja riippuvat tutkijan mielikuvituksesta. Tälle käsitykselle on antanut tukea se, että jotkut maailman tulevaisuustutkijoista ovat myös tieteiskirjailijoita ja tämän lisäksi osa näistä tarinoista on ihmetyttänyt toteutumisellaan. Tulevaisuustutkimukseen kuuluu keskeisenä osana dystopioiden, utopioiden sekä analogioiden eli läsnäolemattomien maailmojen rakentaminen. Kolmannen käsityksen mukaan tulevaisuustutkijat nähdään erityisesti asiantuntijoina, jotka tietämyksellään tahtovat auttaa tulevaisuuden tekemisessä. He ovat tulevaisuuden tekijöitä eli toisin sanoen niitä, jotka tahtovat muuttaa maailmaa sosiaalisesti, taloudellisesti tai kulttuurisesti määrättyyn suuntaan. (Kamppinen ym. 2002, 20.)

Kaikissa yllä mainituissa mielikuvissa on jokaisessa hivenen totuutta, joskaan yksikään niistä ei kuvaa tarkasti tulevaisuustutkimuksen olemusta. Tulevaisuustutkijat siis tarkastelevat mahdollisia tulevaisuuksia, eivätkä ennakoivat vain yhtä tulevaisuutta. Tässä tarvitaan läsnäolemattomien maailmojen, utopioiden ja dystopioiden simuloimista. (Kamppinen ym. 2002, 20.)

Tulevaisuustietoa on mahdollista hankkia monella tavalla. Pelkistetysti voidaan sanoa, että tulevaisuutta koskevaa tietoa voidaan hankkia joko laskennallisesti, kuten trendianalyyysien, tulevaisuuden mallintamisen ja tilastotietojen avulla tai sitten asiantuntija-arvioiden, kuten delfi-tekniikan, haastatteluiden, strategiatyöskentelyn tai skenaariotyöskentelyn avulla. Asiantuntijamenetelmissä pyydetään asiantuntijoiden subjektiivista kannanottoa siitä, millaisena he näkevät tulevaisuuden. Tällöin oletetaan, että asiantuntija, joka on oman alansa tiedon kärjessä, pystyy ennakoimaan asioita paremmin kuin henkilö, jolla ei ole niin paljon tietoa kuin asiantuntijalla. (Metsämuuronen 2001, 96.)

Skannaaminen on myös eräs keino selvittää merkittäviä muutoksia maailmassa. Yleensä skannaaminen perustuu systemaattiseen ajankohtaisten lehtien, nettisivujen ja muiden medioiden seuraamiseen etsittäessä pieniä muutoksia, joilla voi olla vaikutusta tulevaisuuteen. Skannaaminen keskittyy enimmäkseen trendien vaihteluihin, jotka ilmenevät pidemmän ajan aikana kuin tapahtumiin, jotka tapahtuvat hyvin nopeasti ja joilla on yleensä pienempi merkitys tulevaisuuden ymmärtämisessä. (The Art of Foresight 2004, 4.)

Mika Mannermaan (2004, 36 - 38) mukaan tulevaisuusprojektissa yritetään tavoitella menetelmistä riippumatta aina uskottavuutta ja vaikuttavuutta. Tulevaisuustutkimuksen voi toteuttaa uskottavasti tai ei uskottavasti. Tieteellisestä näkökulmasta uskottavat strategiat ja skenaariot ovat luotu tämänhetkisestä ymmärryksestä. Tavoitteena tulevaisuustutkimuksessa tulisi olla, että se on uskottava ja vaikuttava. Monesti näin ei kuitenkaan ole. (Mannermaa 2004, 36 - 38.)

Yksi esimerkki onnistuneesta tulevaisuustutkimuksesta oli Kasvun rajat -niminen tutkimus, jonka toteutti Massachusetts Institute of Technology. Siinä hyödynnettiin tilastoja ja matemaattista mallinnusta. Tutkimus herätti maailmalla keskustelun ekologisista ilmiöistä, jotka koetaan uhkana tällä vuosituhannella. Useasti tulevaisuustutkimuksessa käy niin, että tutkimus on itse hyvä, mutta sen vaikuttavuus puuttuu. Opinnäytetöiden tarkoituksena on antaa opiskelijalla valmiudet tieteelliseen pätevyyteen, joten niiden tarkoituksena ei olekaan varsinaisesti muokata näkemystä maailmasta. (Mannermaa 2004, 36 - 38.)

Tulevaisuutta ennakoivan tutkimuksen luotettavuuden kriteeriä ei ole vielä olemassa. Tulevaisuustutkimus on luotettava silloin, kun se tuottaa paikkaansa pitäviä tuloksia. Tulevaisuustutkimuksen arvo on kuitenkin yleensä siinä, miten kiinnostava tai vaikuttava varsinainen tutkimus on. Eli sen arvo ei välttämättä ole siinä, onko se totta vai ei. Tämän lisäksi tulevaisuustutkimus on ennen kaikkea myös tulevaisuuteen vaikuttamista. Tutkimuksen luotettavuutta on yleensä arvioitu kahdelta kannalta, luotettavuus jaetaan reliabiliteettiin ja validiteettiin. Reliabiliteetti kuvaa toistettavuutta ja validiteetti sitä, kuinka yleistettäviä tulokset ovat ja toisaalta tutkitaanko sitä, mitä on tarkoituskin tutkia. (Metsämuuronen 2001, 97.)

3.1 Trendit ja megatrendit

Trendianalyysi tarkoittaa trendin tai trendien tutkimista, jotta saadaan selville trendin luonne, syyt, kehittymisen nopeus ja mahdolliset vaikutukset. Tarkka analyysi tarvitaan, sillä trendillä voi olla monia erilaisia vaikutuksia ihmisten elämään ja monet näistä vaikutuksista eivät ole nähtävissä heti. (The Art of Foresight 2004, 4.) Trendiajattelu on todella tyypillinen ja inhimillinen tapa miettiä kehitystä ja tulevaisuutta. Trendiajattelun peruslähtökohtia ovat muuttumaton muuttumattomuus ja muuttumaton muutos. Muuttumattoman muutoksen eräs tärkeä ilmentymismuoto on perusoletus jaksollisista vaihteluista. Tämä tarkoittaa sitä, että oletetaan tarkasteltavassa ilmiön arvossa tapahtuvan jaksollisia säännöllisiä heilahteluja. Nämä heilahtelut on havaittu menneisyyttä kuvaavassa aineistossa ja niiden uskotaan jatkuvan myös tulevaisuudessa. Voidaan sanoa, että trendiajattelussa uskotaan rakenteiden säilyvän. Ilmiö, jota trendiajattelu ei hallitse, on rakennemurros. (Mannermaa 2004, 23 - 24.)

Eräs versio trendiajattelusta on raideajattelu, jolloin ajatellaan että yhteiskunnat ovat kuin toisiaan seuraavat junat samalla raiteella. Esimerkiksi 1970-luvulla tätä sovellettiin Suomen politiikassa, sillä ajateltiin että Suomen tulevaisuuden arviointi on helppoa, kun ostaa vain lipun Tukholmaan ja menee Sergelin torille ja katselee ympärilleen. Tämän jälkeen kun saapuu kotiin, voi kertoa kaikille tietävänsä, mihin suuntaan Suomi menee tulevaisuudessa. Tuolloin ajateltiin, että kaikkien maiden on käytävä läpi samat vaiheet, toiset vaan ovat hieman edellä kuin toiset ja toiset seuraavat perässä. (Mannermaa 2004, 24.)

Talousennusteet ovat näkyvimpiä esimerkkejä trendiajattelusta ja sen ongelmallisuudesta. Esimerkiksi Suomessa keväällä 1996 eri ennusteiden mukaan bkt-kasvuennusteet liikkuiivat suurin piirtein välillä 2,5 - 3,5 %, mutta todellinen kasvu vuonna 1997 olikin 6,3 %. Vielä keväällä 1997 ennusteet bkt:n kasvusta samalle vuodelle liikkuiivat 4 ja 5 prosentin välillä. Muutamina vuosina ennusteet kasvusta ovat osuneet paremmin kohdalleen, mutta johtopäätös on kuitenkin, että on lähinnä sattumaa, jos talousennuste osuu suurin piirtein oikeaan. (Mannermaa 2004, 25.)

Trendien monitorointi tarkoittaa sitä, että kun tietty trendi on erityisen merkittävä tietyssä yhteisössä tai teollisuudessa, sitä seurataan tarkasti. Trendin vaikutuksesta raportoidaan säännöllisesti esimerkiksi yrityksen päättäjille. Hyvä esimerkki merkittävästä trendistä tietyssä yhteisössä on uuden tappavan taudin ilmestyminen, jolla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia kyseiseen yhteisöön tai organisaatioon. Toisaalta taas muotitrendit ovat joillekin tahoille hyvin merkittäviä seurattavia. (The Art of Foresight 2004, 4.)

Mannermaa (2004, 43 - 44) toteaa, että megatrendit ovat tulleet kuin varkain osaksi tulevaisuustutkijoiden tutkimusmenetelmiä. John Naisbitt käytti käsitettä megatrendi ensimmäistä kertaa kirjassaan ”Megatrends” vuonna 1982. Megatrendi on pähkinänkuoressa suuri kehitysaalto, ja sillä on selvä suunta. Siihen voi silti liittyä pienempiä päävirtaa vastaan uivia ilmiöitä. Tyypillistä megatrendille on, että lähes kaikki tietävät megatrendejä, kuten globalisaation ja väestönkasvun maapallolla. Megatrendejä ja heikkoja signaaleja käytetään keskeisinä työkaluina tulevaisuutta arvioitaessa esimerkiksi skenaariolähestymistavalla. (Mannermaa 2004, 43 - 44.)

3.2 Heikot signaalit

Heikko signaali on tulevan ennakkoinnissa tärkeä väline. Se ilmaantuu yleensä ensimmäisenä ja mahdollisesti myös paljon ennen kuin ilmiö vahvistuu trendiksi. Heikkojen signaalien havaitseminen on elintärkeää kaikilla toimialoilla niin yhteiskunnallisesti kuin maailmanlaajuisestikin. Päätöksiä kun ei voi tehdä menneen perusteella. Heikkojen signaalien joukossa voi olla myös villi kortti eli ilmiö, jona todennäköisyys on pieni, mutta toteutuessaan se mullistaa paljon. Esimerkiksi kun idänkauppaa käyville yrityksille tehtiin erilaisia tulevaisuuden kuvitelmia ja villinä korttina oli, että Neuvostoliitto voi hajota. Asiasta kauhistuttiin ja vaadittiinkin, että tämä mahdoton ja sopimaton kuvitelma poistettaisiin esityksestä. Kolme vuotta tästä mahdoton kuvitelma kuitenkin tapahtui. (Mannermaa 2004.)

Mannermaan (2004, 44 - 45) mukaan ilmiö, joka syntyy heikon signaalin vaikutuksesta voi olla myönteinen ilmiö, kuten innovaatio, joka päättäisi fossiilisten polttoaineiden käytön. Vahvistuessaan heikot signaalit saattavat muodostua trendiksi tai megatrendiksi. Hyvä esimerkki heikosta signaalista on internet, joka oli aikoinaan vuodesta 1993 vuoteen 1995 sellainen ja nykyään se on arkipäiväinen ilmiö. Tulevaisuustutkimukset olivat hyvin kiinnostuneita heikoista signaaleista varsinkin 2000-luvun alussa.

3.3 Skenaariot

Skenaariota on kuvattu tulevaisuustutkimuksessa monilla eri termeillä. Mannermaa (1999, 57) määrittelee sen niin, että skenaarioiden avulla tehdään tapahtumasarja, joka etenee loogisesti ja josta ilmenee millainen ja miten todennäköinen, hälyttävä tai miellyttävä tulevaisuus kehittyy nykyhetkestä. Skenaariossa tulee olla kolme eri kohtaa, jotka ovat selvitys yrityksen nykyhetken tilanteesta ja tulevaisuudentilasta sekä selonteko tavasta, joka liittyy nämä kohdat toisiinsa. Skenaarioita tehtäessä on mahdollista edetä nykytilanteesta tulevaisuuteen tai toisinpäin. Kaikkien luotujen skenaarioiden täytyy olla mahdollisia (Mannermaa 1999, 57 - 58.)

Mannermaan (1999, 58) mukaan skenaariot voidaan jakaa kahteen kategoriaan, tutkiviin eli eksploratiivisiin ja tavoitteellisiin eli normatiivisiin skenaarioihin. Tutkivat skenaariot ovat menneisyyden ja nykytilan trendien arvioimista ja niiden jatkamista kohti tulevaisuutta. Muutamia perusoletuksia vaihtelemalla halutaan saavuttaa mahdollisimman todennäköiset kehityksen tiet. Tavoitteelliset skenaariot luodaan tulevaisuuskuvista ja kuvitelluista toivottamista tai kammotuista tulevaisuuden tilanteista. Molemmat skenaariolajit ovat Mannermaan (1999, 58) mielestä tärkeitä. Tilanteesta riippuen mietitään millaisen painoarvon nämä skenaariolajit saavat työskentelyssä.

Skenaariotyöskentelyssä voidaan käyttää mielikuvitusta hyväksi. Kaikki ihmiset ajattelevat erilaisia skenaarioita, esimerkiksi yritämme kuvitella mitä tapahtuisi, jos hyväksyisimme työn jossakin tietyssä yhtiössä. Miettisimme, että mitä hyviä ja mitä pahoja puolia työn hyväksymisessä olisi. Skenaariot ovat yrityksiä kuvitella tulevaisuus sen perusteella, mitä jo tiedämme. Skenaariot auttavat ymmärtämään, mitä voi tapahtua, jos teemme tietyn päätöksen. Yleensä skenaario pyrkii näyttämään yhden uskottavan tulevaisuuskuvan. Skenaariot ovat erityisen hyviä työkaluja tulevaisuustutkimuksessa tulevaisuuden epävarmuuden takia. Useasti kehitetään monia eri skenaarioita ja sitten päättäjät valitsevat, minkä tulevaisuuskuvan he näkevät kaikista todennäköisimpänä ja käyttävät sitä tulevaisuuteen valmistautumiseen ja suunnittelemiseen. (The Art of Foresight 2004, 5.)

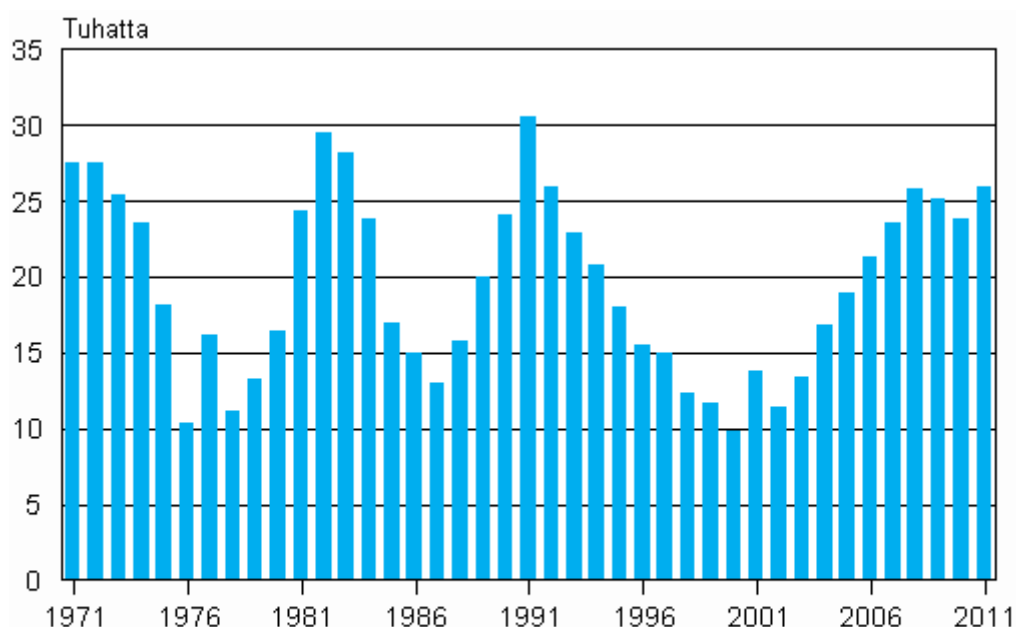
3.4 Tulevaisuustaulukko

Tulevaisuustaulukko on suosittu menetelmä tulevaisuustutkimuksessa. Se on hyvin toimiva tapa jäsentää esimerkiksi yrityksen toimintaympäristöä. (Mannermaa 1999, 92). Mannermaan (1999, 92) mukaan tulevaisuustaulukko muodostuu muuttujista ja niiden mahdollisuuksista toteutua tulevaisuudessa. Muuttujat ovat tekijöitä, joiden kehityksen suuntaa ei voida sen hetkisen asiantuntemuksen avulla havaita. Yrityksen perspektiivistä muuttujia ovat esimerkiksi toimintaympäristömuuttujat, kuten talouden edistyminen. Tulevaisuustaulukkoa on mahdollista täydentää, liittämällä siihen muuttujien ohella megatrendit ja heikot signaalit. Tällä keinolla tulevaisuustaulukkoon on mahdollista saada uusia ulottuvuuksia, ilman tutkimusongelman hävittämistä. (Mannermaa 1999, 93.)

Lähdettäessä rakentamaan tulevaisuustaulukkoa täytyy huomioida, että prosessi pakottaa omaamaan asiantuntijuutta sisällöllisesti yhtiön sisäisistä asioista ja talouden toimintaympäristöstä. Seuraavana kerrotaan tulevaisuustaulukon tekemisen vaiheista. Ensimmäiseksi täytyy havaita ja rajata alue, joka tuottaa ongelmia, kuten esimerkiksi yhtiön tavoitteet. Tämän jälkeen tehdään lista yrityksen oleellisimmista muutostekijöistä tulevaisuuden kannalta. Oleellisimpia muutostekijöitä saattavat olla esimerkiksi markkinoiden kehittyminen, joka on ulkoisen toimintaympäristön muuttuja. Sisäisistä muuttujista voidaan mainita esimerkiksi teknologia. Seuraavaksi jokaiselle muuttujalle kehitetään eri otaksumiin pohjautuvia vaihtoehtoja. Näitä vaihtoehtoja on keskimääräisesti kolmesta viiteen. Tämän kohdan jälkeen edetään listaamaan muuttujien alapuolelle heikkoja signaaleja, jotka ovat mahdollisia ja jotka täytyy panna merkille. Sitten taulukon viimeiseen osioon laitetaan megatrendit ja niiden oletetut kehityssuunnat. Tulevaisuuskuvat kootaan laittamalla jokaiselle muuttujalle tietty arvo ja tarkasteluun lisätään heikot signaalit ja megatrendit. Tulevaisuustaulukosta on mahdollista löytää hyvin paljon erilaisia tulevaisuudenkuvia. Iso osa luoduista tulevaisuuden kuvista on absurdeja, mutta asiantuntijuus auttaa löytämään tulevaisuuskuvista yrityksen tärkeimmät tulevaisuudenkuvat. (Mannermaa 1999, 94.)

4 Väestörakenne

Tilastokeskuksen (2012a) väestörakennetilaston mukaan Suomen virallinen väkiluku oli vuoden 2011 lopussa 5 401 267 henkilöä, joista miehiä oli 2 652 534 ja naisia 2 748 733. Suomen väestöön lasketaan kuuluvan kaikki Suomen kansalaiset ja ulkomaiden kansalaiset, jotka asuvat vakituisesti Suomessa. Myös tilapäisesti ulkomailla oleskelevat suomalaiset lasketaan tähän mukaan. Ulkomaiden kansalainen tilastoidaan Suomen väestöön sitten kun hän on asunut tai aikoo asua maassa vähintään yhden vuoden verran. Vuosi 2011 oli menestykäs väestökasvun kannalta, sillä tuona vuonna väkiluku kasvoi Suomessa eniten 20 vuoteen. (Tilastokeskus 2012a.)

kuvio 1: Suomen väkiluvun muutos 1971-2011. (Tilastokeskus 2012a.)

Edellä on esitetty Tilastokeskuksen (2012a) esittämä kaavio Suomen väkiluvun muutoksista vuosina 1971-2011 (kuvio 1). Kaavio näyttää, kuinka Suomen väkiluku on viime vuosina ollut kasvamaan päin, mutta tulevana vuosina eläkeikäisten väestöosuus kasvaa räjähdysmäisesti ja samanaikaisesti lasten sekä nuorten osuus väestöstä pienenee. Tämä väestörakenteen muutos tulee vaikuttamaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon muun muassa siten, että palvelujen tarve ikääntyneelle väestölle kasvaa samaan aikaan kun työvoiman saanti vaikeutuu työikäisten väestön vähentyessä. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan suurimmat muutostarpeet tulevat kohdistumaan vanhusten pitkäaikaishoitoon ja kotipalveluihin. (THL 2010.)

Suomen väestön ikääntymiseen löytyy yksinkertainen selitys: syntyvyys on alhaista, elinikä pitenee ja suuret ikäluokat vanhenevat (Lassila & Valkonen 2002, 7). Näillä tekijöillä on suuri vaikutus Suomen kansantalouteen. Kun tarkastellaan alhaista syntyvyyttä, tarkoittaa se kansantaloudessa tulevan työvoiman vähentymistä. Kustannuksilta ei välttää vaikka ongelmaan haettaisiin ratkaisuja maahanmuuttajilla ja työvoiman tuottavuuden nostamisella. Positiivisena asiana on kuitenkin, että yleinen terveys ja toimintakyky ovat parantuneet, jolloin myös hoivan tarve myöhentyy. Tämä on yksi kehitystrendi, jonka voidaan katsoa hillitsevän sosiaalimenoja (Heikkilä & Lahti 2007, 3).

4.1 Nuoret

Nuorille ihmisille ei ole olemassa mitään tarkkoja ikärajoja. Toinen voi pitää nuorina kaikkia alle 30-vuotiaita, kun taas toisille 35-vuotiainkin voi olla vielä nuori. Kehityspsykologian kannalta tarkasteltuna nuoruusikä tarkoittaa siirtymävaihetta lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoren ihmisen psyykkinen kasvu on valtaisa, jonka aikana minäkäsitys vahvistuu. Mitä moniulotteisin minäkäsitys nuorelle ihmiselle kehittyy, sitä paremmin hän valmistautuu elämän tuleviin haasteisiin ja vastoinkäymisiin (Anttila 2005, 139). Nuori ihminen nähdään tulevaisuuden rakentajana, sillä hän on se joka tulee muuttamaan maailmaa luomalla jotakin uutta tai ylläpitämällä jotakin vanhaa.

Tässä tutkimuksessa nuoriksi ihmisiksi katsotaan henkilöt teini-ikäisistä aina noin 30-vuotiaaseen asti. Tällä aikavälillä nuorella on vielä pitkä työura edessä ja paljon uutta opittavaa. Näin ollen tehdessä tutkimusta hyvinvointialan tulevaisuudesta juuri nämä ihmiset ovat tulevaisuuden työvoima ja yhteiskunnan pyörittäjiä. Nuoret ovat hyvin oleellisessa osassa koskien tämän opinnäytetyön tutkimusta ja tulevaisuusskenaarion luomista, sillä he ovat se ryhmä, joka tulee muokkaamaan tulevaisuutta. Tämän vuoksi erityisen tarkasti tullaan huomioimaan juuri nuorison mielipiteitä ja asenteita tulevaisuudesta.

4.2 Työikäinen väestö

Suomen Tilastokeskus (2012c) määrittelee työikäiseen väestöön kuuluvan kaikki 15 - 74 -vuotiaat ihmiset. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaiseman raportin (2007) mukaan vuodesta 2010 eteenpäin alkoi työikäisten väestön määrä vähentyä. Vuosien 2010 - 2025 aikana on arvioitu, että lähes 265 000 henkilöä siirtyy pois Suomen työelämästä, vaikka samanaikaisesti koko ajan tulee uusia maahanmuuttajia työmarkkinoille (Työ- ja elinkeinoministeriö 2007). On laskettu, että työikäisten 15-64 -vuotiaiden osuus laskee nykyisestä 66 prosentista 58 prosenttiin vuoteen 2040 mennessä (Tilastokeskus 2009). Tulevaisuuden työvoiman kasvattamiseen on kuitenkin mietitty useita eri vaihtoehtoja. Esillä ovat olleet muun muassa

ikäntyvien pitäminen mahdollisimman kauan työelämässä sekä työttömien ja maahanmuuttajien kouluttaminen ja työllistäminen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2007.)

Työ- ja elinkeinoministeriön (2007) mukaan työvoiman vähentyminen tulevaisuudessa koskee erityisesti hoivasektoria. Näin tulevaisuuden kasvavia toimialoja tulevat olemaan terveys- ja sosiaalipalvelut sekä virkistys- ja kulttuuripalvelut (Työ- ja elinkeinoministeriö 2007).

Arvioivien laskelmien mukaan vuonna 2030 sata työikäistä henkilöä vastaa yli 40 iäkkästä henkilöstä. Samanaikaisti hoitoalalta poistuvat lähivuosina eläkkeelle lähes puolet henkilöstöstä, jolloin pelätään tiedon ja taidon karkaamista. Erityisesti pienemmissä kunnissa tämä nähdään suurena ongelmana. (Helminen 2010.)

4.3 Ikäihmiset

Ikä on merkittävä tekijä ihmisen luokitteluissa ja määrittelyissä. Julkusen mukaan (2008, 15) ihmisten ikävuosiin liittyvät merkitykset vaihtelevat ajan ja yhteiskunnan mukaan. Ihmisen iällä voidaan määritellä esimerkiksi täysi-ikäisyys, oppivelvollisuus ja vanhuseläkeikä. Ihmisen elämänaikaisia tapahtumia kutsutaan useilla eri käsitteillä, kuten elämänvuosi, ikävuosi, ikä, vanheneminen ja ikääntyminen. Näissä yhteyksissä käsitteet saavat yleensä sosiaalisen merkityksen. Nykyisin ollaan tarkempia oikean nimityksen käyttämisestä, sillä oikealla käsitteistöllä pyritään vaikuttamaan käytäntöihin ja käyttäytymiseen. (Julkunen 2008, 15 - 16.)

Eläkeläisten ja ikääntyneiden rinnalle ovat tulleet käsitteet senioriteetti, seniorikansalainen ja kolmas ikä (Julkunen 2008, 18 - 19). Koskisen mukaan (2007) kolmannella iällä tarkoitetaan ihmisen elämänvaihetta työelämän jälkeen ennen vanhuuden alkamista. Kolmanteen ikään sisältyy vielä elämäniloa, terveyttä ja voimavaroja. Seuraava vaihe on neljäs ikä, jolla tarkoitetaan varsinaisen vanhuuden alkamista noin 80 vuoden iässä. Tässä ikävaiheessa saattaa esiintyä toimintarajoitteisuutta ja ulkopuolisen avun tarve kasvaa. Viides ikä käsittää ihmisen viimeistä elämänvaihetta, jolloin ihminen on täysin riippuvainen toisista ihmisistä ja avun saamisesta. (Julkunen 2008, 18 - 19; Koskinen 2007; Helin 2002, 37 - 38.)

Tässä työssä käytetään käsitettä ikäihminen sisältäen kaikki edellä mainitut käsitteet ja synonyymit iäkkäälle ihmiselle. Tutkimuksen kannalta ei ole ollut merkittävää jaotella ihmisen elämänvaiheen loppupuolta vielä tarkempiin kategorioihin, kuten kolmas ikä tai neljäs ikä. Ideana on ollut kokonaiskuvaa esittävän käsitteen löytäminen. Vaikka käytetyissä lähdeteoksissa on käytetty vaihtelevasti käsitteitä vanhus ja iäkäs ihminen, tarkoitetaan tässä työssä ikäihmisellä suuria ikäluokkia ja ihmisen työelämän loppupuolta aina viimeisiin elinvuosiin asti.

Suuret ikäluokat ovat merkittävässä roolissa tässä tutkimuksessa. Suuren ikäluokan edustajia ovat sukupolvi, joka syntyi heti toisen maailmansodan jälkeen vuosina 1945 - 1950 (Karisto 2005). Näinä vuosina Suomeen syntyi satoja tuhansia lapsia. Syntyvyyden jyrkkä nousu oli hämmästyttävää, vaikka sen taustalla on ollut aivan luonnollinen selitys - miesten kotiutuminen sodasta. Tämän sukupolven edustajat käsitetään tutkimuksen ikäihmisinä, sillä he ovat joko siirtyneet tai ovat siirtymässä lähivuosina eläkkeelle.

Vuoteen 2025 mennessä on ennakoitu, että yli 65-vuotiaan väestön määrä kasvaa 1,4 miljoonaan (Työ- ja elinkeinoministeriö 2007). Tilastokeskuksen (2009) mukaan vuoteen 2060 mennessä eläkeikäisten (65-vuotiaat ja sitä vanhemmat) määrä kaksinkertaistuu nykyisestä 905 000:sta, 1,79 miljoonaan. Tulevaisuuden haasteina tulevat olemaan suuren eläkeläisten määrän lisäksi myös heidän hyvinvointinsa ja viihtyvyytensä. Yksinään ei riitä se, että iäkkäille ihmisille keksitään ja kehitetään sopivia hoitopalveluita, vaan lisäksi on kehitettävä palveluita, jotka luovat virikkeitä ja lisäarvoa vanhusten hyvinvointiin.

5 Ikääntyneiden hoitopalvelut

Tässä luvussa esitellään yleisesti Suomen vanhustenhoitopalveluita, kotihoitoa ja hyvinvointiteknologiaa. Kotihoito-käsite on ehkä eniten esillä ollut termi mediassa koskien läkkäiden hoitopalveluiden tulevaisuuskehitystä. Tästä syystä kotihoito on yksi luvun aihepiireistä. Kun on kyse vanhustenhoitopalveluiden tulevaisuuden tarkastelusta, nousee isoksi tekijäksi myös hyvinvointiteknologia. Näin ollen myös hyvinvointiteknologia ja sen merkitys tullaan esittelemään yhtenä alalukuna.

Suomen perustuslaissa on selkeästi määritelty säännöksiä perusoikeuksista ja ihmisoikeuksista. Ikäihmisten hyvinvoinnin edistämiseen keskittyneitä toimenpiteitä ja tavoitteita kutsutaan vanhuspolitiikaksi tai ikääntymispolitiikaksi. Suomen sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (2001) on luetellut julkisen sektorin ikääntymispolitiikan tavoitteita seuraavanlaisesti: ”Tarkoituksena on mahdollisimman korkean hyvinvoinnin ja elämisenlaadun turvaaminen ikääntyneelle väestölle, ikääntyneiden itsemääräämisoikeuden ja riippumattomuuden takaaminen sekä edellytysten luominen ikääntyneiden sosiaalisen aktiivisuuden säilymiselle, sosiaaliselle integraatiolle ja sukupolvien välisten suhteiden harmoniselle kehitykselle.” (THL 2001.)

Ikääntyneiden keskeisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin katsotaan luettavan säännöllinen kotipalvelu ja kotisairaanhoido, vanhainkotihoito ja palveluasuminen sekä vuodeosastohoido terveyskeskuksissa (Heikkilä & Lahti 2007, 161). Ikääntyneiden omatoimisen selviytymisen tueksi kehitettäviä palveluita tulisi tulevaisuudessa olla enemmän. Tämä alue nähdään ikääntyneiden hoitoalan suurimpana kehityskohteena. Ideaalina olisi saada iäkäs pysymään mahdollisimman pitkään omatoimisena ja kotona kuitenkin niin, että hänellä on ympärillään

tehokas tuki- ja hoitoverkosto. Lisäksi tulisi kiinnittää enemmän huomiota ehkäisevään toimintaan, jolloin pyrittäisiin havaitsemaan ja hoitamaan sairauksia hyvissä ajoin. (Luomahaara, Peiponen, Vaarama & Voutilainen 2002, 13.)

Suomi on muiden Pohjoismaiden tavoin viime vuosikymmeninä pyrkinyt aktiivisesti vähentämään ikäihmisten hoitoa laitoksissa. Laitosasumista on onnistuttu vähentämään paljon viimeisen vuosikymmenen aikana. Kotona asuminen on ollut ikääntyneiden toiveiden mukaista, mikä on selvinnyt monista ikääntyneiden kuulemiseen perustuvista tutkimuksista. Myös kunnat ovat vaikuttaneet omalta osaltaan laitoshoidon vähentämiseen pyrkimällä säästämään vanhustenhuollon kustannuksissa. Tämänhetkinen suuntaus laitosasumisesta kohti avo- ja kotihoitopuolelle näyttäisi toteuttavan monien eri osapuolien toiveita ja vaatimuksia, mutta on vielä epäselvää pystyykö suuntaus jatkumaan samalla tavalla myös tulevaisuudessa. (Kuusi 2001, 21.)

Vanhustenhoidopalveluiden saatavuus vaihtelee Suomen kuntien välillä suuresti. Kaupungissa on vaikeinta saada hoitopalvelua kun taas harvaan asutetulla maaseudulla palveluiden saatavuus on helpointa. Tässä tapauksessa syynä palveluiden heikkoon saatavuuteen kaupungeissa on luultavasti se, että resurssit ovat liian pieniä palveluiden tehokkaaseen toteuttamiseen. Terveyskeskuspäivystyksissä kaupungin läheisellä maaseudulla on parempi saatavuus palveluissa kuin kaupungissa tai harvaan asutulla alueella. Sairaalapalvelut ovat kaikkialla samalla tavalla saavutettavissa. Kaupppalvelut ja liikenne kuitenkin jakavat kuntatyytit selkeästi. Kaupungissa näiden saatavuudessa ei ole isoja ongelmia, kun taas kaupungin läheisellä maaseudulla ja harvaan asutuilla alueilla vanhusten on paljon vaikeampaa saavuttaa näitä palveluita. (Heikkilä, Rintala, Airio & Kainulainen 2002, 96 - 97.)

5.1 Kotihoito

Kotihoito on palvelukokonaisuus, jossa autetaan eri-ikäisiä ihmisiä, joiden toimintakyky on tilapäisesti tai pysyvästi huonontunut. Tämän palvelun tarkoituksena on mahdollistaa hyvä ja turvallinen elämä omassa kodissa, vaikka henkilöllä olisi sairauksia ja jonkinlaista toimintakyvyttömyyttä. Suomessa valtaosa yli 75-vuotiaista asuu omassa kodissaan, joko omistus- tai vuokra-asunnossa tai vaihtoehtoisesti palveluasunnossa. Kotona selviytymiseen vaikuttavat muun muassa kodin varustelutaso, elinympäristö sekä lähiomainen ja muut tukiverkostot. Maaseudulla ongelmia voidaan kohdata pitkissä etäisyyksissä palveluihin sekä huonoissa liikenneyhteyksissä. (Ikonen & Julkunen 2007, 10 - 14.)

Suomessa kotipalveluja tuottavat kunnat, erilaiset järjestöt ja yksityiset yrittäjät. Lakisääteisesti kotipalvelujen tuottaminen on pääsääntöisesti kuntien vastuulla, vaikka kunnat saattaisivat ostaa palveluja myös yksityisiltä yrityksiltä. Kuntien tuottamista kotipalveluista suurin osa suuntautuu vanhusasiakkaille, vammaisille ja pitkäaikaissairaille.

Palvelut kotihoidoissa ovat kehittyneet jatkuvasti, mutta päätoimisesti tarkoituksena on auttaa ja tukea asiakasta jokapäiväisissä toiminnoissa. (Ikonen & Julkunen 2007, 44 - 45.)

Suurin asiakasryhmä kotihoidossa ovat 75 - 84 -vuotiaat henkilöt. Tarkoituksena on kohdentaa palveluita yhä enemmän myös yli 85 vuotta täyttäneillä ikäihmisille (Heikkilä & Lahti 2007, 180.) Kotipalvelua tarjoavia työntekijöitä ovat yleensä ottaen kodinhoitajat, kotiavustajat ja lähihoitajat. Kotihoidon rinnalla voi toimia usein erilaiset tukipalvelut ja kotisairaanhoito. Tukipalveluita ovat muun muassa siivous, aterioiden kotiin tuonti ja muut kuljetuspalvelut. Kotisairaanhoidolla tarkoitetaan potilaan sairaanhoitoa tämän omassa kodissa. Vuodesta 2005 lähtien Helsingissä on yhdistetty kotipalvelu ja kotisairaanhoito yhtenäiseksi kotihoidoksi, joka toimii kaupungin terveyskeskuksen alaisena (Engerström, Niemelä, Nummijoki & Nyman 2009, 12). Kotihoidon ja kotisairaanhoidon yhteistyöllä pyritään tukemaan iäkkäiden ihmisten kotona asumista ja selviytymistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.)

5.2 Hyvinvointiteknologia

Hyvinvointiteknologia on teknisten keksintöjen, materiaalien ja koneiden kehittämistä ja tuottamista. Teknologian päätarkoituksena on ihmisten palveleminen niin, että edistettäisiin ihmisten hyvinvointia ja palvelujen sekä työmenetelmien parantamista. Uusi teknologia luo uusia lupauksia ja toiveita, mutta samalla se saattaa jakaa kansan kahtia, sillä aina löytyy väliin putoajia. Erilaisten teknologian sovellusten hyödyntäminen sosiaali- ja terveysalalla on vielä verrattain vähäistä, mutta tulevaisuuden näkymät ovat huikeat. On arvioitu, että uuden teknologian kehittyminen ja saapuminen on oleellisesti ehkäpä tärkein tekijä terveydenhuollon tulevaisuudessa. Tulevaisuuden hyvinvointiteknologian kehitykseltä odotetaan suuria mullistuksia ja innovaatioita, joiden tulokset ennaltaehkäisevät sairauksia sekä edistäisivät hyvinvointia, hoitoa ja kuntoutusta. (Saarela, Asikainen, Hautanen & Kemiläinen 2004, 111.)

Kuusivaara (2006, 15 - 16) on listannut tulevaisuuden terveysjärjestelmien keskeisiksi suuntauksiksi muun muassa palvelujen painopisteen siirtämistä laitoshoidosta avohoitoon ja kotiin sekä panostusta oma- ja itsehoitoon. Tulevaisuudessa tavoitelluimpia olisivat etäpalvelut ja paikasta riippumattomien palveluiden kehittäminen ja lisääntyminen, jolloin saavutettaisiin suurempi tuottavuus ja kustannussäästöjä hyvinvointialalle. Myös tietotekniikan ja terveydenhuollon teknologian yhdistäminen ja kehittäminen ovat keskeisiä tekijöitä ikääntyvän väestön palvelujärjestelmän kehittämisen kannalta. Tavoitteena olisi saada teknologia sulautumaan jokaisen elämään niin, että se on vuorovaikutuksellista ja kaikkia tasapuolisesti hyödyttävä. (Kuusivaara 2006, 15 - 16.)

Yksi tärkeimmistä osa-alueista, johon odotetaan hyvinvointiteknologian tuovan muutoksia, on ikäihmisten paljon puhuttu yksinäisyyden ongelma. Ikä itsessään ei lisää yksinäisyyttä, sen sijaan ongelma tulee vastaan toimintakyvyn laskemisessa ja sosiaalisten kanssakäymisten

yleisessä vähentymisessä. Ratkaisua on haettu hyvinvointitekologiaan nojautuen esimerkiksi yksinkertaisilla videolaitteilla, jonka avulla pystytään pitämään yhteyttä toisiin ihmisiin. (Kuittinen & Sinisalo 2011.)

Kuusisto-Niemi, Kääriäinen & Pohjola (2010, 10) ovat luetelleet hyvinvointiteknologian kehittämiseen ja käyttämiseen liittyviä haasteita. Hyvinvointitekologia tulee asettamaan haasteita ja rajaamaan tulevaisuuden työntekijöiden osaamistarpeita, jolloin vaikutus tulee ulottumaan terveydenhuollon ammattilaisten koulutukseen. Lisäksi vastaan tulee seuraavanlaisia huomioon otettavia seikkoja: kuinka teknologia ja suuri tietomäärä tulee asettumaan käytännön tarpeisiin, uudenlaisten rakenteiden sekä muotojen ja sisältöjen ihmisläheisyys, käytettävyys, eettisyys ja tietoturvakysymykset. Eri väestöryhmillä täytyy olla myös tasa-arvoiset mahdollisuudet saada teknologia omaan käyttöön. (Kuusisto-Niemi ym. 2010, 10.)

Ajankohtainen esimerkki innovatiivisesta teknologian kehityksestä vanhustenhoitoalalla on Hyvinvointi-Tv näköpuhelin, jonka avulla ikääntyneet voivat olla yhteydessä omaisiinsa, hoitajiinsa ja muihin ikätovereihinsa. Lötjönen (2011) on kirjoittanut, että Hyvinvointi-Tv tarjoaa apua ikäihmisten yksinäisyyteen luomalla turvallisuuden tunnetta ja lisäämällä sosiaalisia kontakteja. Hoitajat voivat varmistaa iäkkään henkilön vointia ja muistuttaa lääkkeiden ottamisesta näköpuhelimien avulla. Keskustelupiirit ikätovereiden kanssa taas lievittävät yksinäisyyttä. Hyvinvointi-Tv:n tarkoituksena ei ole kuitenkaan korvata ihmistä, vaan toimia hyvänä lisänä kotihoidossa ja lievittää vanhusten yksinäisyyttä. (Lötjönen 2011.)

Hyvinvointitekologiaan voidaan liittää myös vanhustenhoidossa olevat turvapuhelimet ja hyvinvointirannekkeet. Perinteinen turvapuhelin ei sovellu ihan kaikille, sillä siinä ikäihmisen täytyy pystyä itse tiedostamaan tarpeensa ja kyetä tarvittaessa hälyttämään apua. Hyvinvointiranneke on ranteessa pidettävä turvalaite, joka seuraa, rekisteröi ja tallentaa kantajansa vireystilaa. Mikäli käyttäjän vireystilassa tapahtuu jokin poikkeuma, lähettää se hälytyksen yksilöllisesti määritetylle vastaanottajalle. Poikkeuksellisia vireystiloja voivat olla esimerkiksi kun ikäihminen on ollut tietyn ajan liikkumatta. Rannekkeen käyttöön on liittynyt ristiriitaisia tunteita, sillä vastassa ovat olleet yksityisyyden loukkaamiseen ja kielteiseen valvontaan liittyvät seikat. (Vahtola & Lukkarinen 2006.)

6 Opinnäytetyön tiedonkeruu

Tässä kappaleessa kerrotaan tämän työn tiedonkeruusta ja luotettavuudesta sekä haastatteluista. Suunnitelmana oli tehdä teemahaastattelu vanhustenhoitoalan eri toimijoille, jotta saataisiin useita eri näkökulmia tulevaisuudesta. Kysymykset ja teemat muodostettiin hyödyntäen työn teoreettista viitekehystä. Teoriasta nousi vahvasti esille 3 eri teemaa: vanhustenhoitopalvelut, hyvinvointitekologia ja väestörakenne. Näiden teemojen pohjalta muodostettiin lopulta työn haastattelukysymykset.

6.1 Tiedonkeruu

Tämän kvalitatiivisen opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, sillä sen avulla saatiin kehitettyä mahdollisimman monipuolinen haastattelu, joka toisi erilaiset näkökulmat esille. Tarkoituksena oli saada järjestettyä 4 eri haastattelua ja tämä tavoite saavutettiin. Haastateltavat olivat vanhustenhoitoalan toimijoita eli palveluiden tarjoajia ja tuottajia, palveluiden käyttäjiä sekä alan opiskelijoita. Haastattelut järjestettiin eri puolilla Etelä-Suomea syksyn 2012 aikana ja jokainen toteutettiin eri ajankohtana.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu tapa haastatella. Se on avoimen eli strukturoimattoman ja täysin strukturoidun eli tarkkaan säädellyn haastattelun välissä. Teemahaastattelussa on yleensä ennalta tiedossa haastattelun aihealueet, mutta kysymykset eivät ole tarkassa järjestyksessä eivätkä lopullisessa muodossaan ennen kuin vasta haastattelun aikana. Teemahaastattelu sopii hyvin kvalitatiiviseen tutkimukseen, mutta se sopii myös kvantitatiiviseen tutkimukseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 1997, 204 - 205.) Teemahaastattelu valittiin tutkimusmenetelmäksi, sillä se antoi tarpeeksi vapaat kädet haastattelun toteuttamiseen.

6.2 Teemahaastattelut

Ensimmäinen teemahaastattelu Hanna Hautalan ja Henna Laineen kanssa järjestettiin 14.9.2012 Tikkurilassa yksityiskodissa. Haastattelu kesti yhteensä 1 tunnin ja 12 minuuttia. Haastattelu nauhoitettiin kahdella eri nauhurilla. Toinen haastattelu Terttu Tölmälän ja muiden eläkeläisten kanssa toteutettiin 20.9.2012 Nummelassa palvelutalossa. Haastattelun kesto oli 45 minuuttia ja käytössä oli yksi nauhuri. Kolmas haastattelu, jossa haastateltiin Mainio Vireen toimitusjohtajaa, Kristiina Hautakangasta, järjestettiin yrityksen toimitiloissa Pasilassa 25.9.2012. Haastattelun kesto oli 30 minuuttia ja haastattelussa käytettiin kahta nauhuri. Viimeinen haastattelu tehtiin Vanhustyön Keskusliiton toiminnanjohtajalle Pirkko Karjalaiselle 4.10.2012 organisaation tiloissa Malmilla. Haastattelu nauhoitettiin kahdella nauhurilla ja sen kesto oli 40 minuuttia.

Haastattelut sovittiin sähköpostin ja puhelimen välityksellä ja haastatteluissa oli tarjoiluina pientä purtavaa sekä juotavaa. Haastattelut jaettiin niin, että molemmille tuli litteroitavaksi kaksi haastattelua. Kaikkien haastatteluiden litteroinnit ja haastatteluiden kysymykset löytyvät tämän opinnäytetyön liitteistä (liite 1-5.)

7 Tutkimuksen toteutus ja tulokset

Ennen tutkimustulosten tarkastelua on hyvä vielä kerrata tämän työn tutkimuskysymys, joka oli seuraavanlainen ” Kuinka vanhustenhoitopalvelut kehittyvät tulevaisuudessa väestörakenteen muutoksen myötä?”. Suomen väestörakenteen muutos on ongelma, joka liittyy tulevaisuuspolitiikkaan erityisesti siksi, että kyse ei ole ainoastaan ikääntyneistä ihmisistä, vaan koko Suomen väestöstä. Koko työn tutkimustulos on kiteytetty yksinkertaiseen tulevaisuuskuvaan, joka on rakennettu tulevaisuustaulukon mukaisesti. Tulevaisuuskuvasa on esitetty asiantuntijahaastatteluista esille tulleita asioita yhdistettynä vanhustenhoidon teoriaan.

7.1 Alan opiskelijoiden haastattelu

Ensimmäisessä haastattelussa haastateltiin Hanna Hautalaa ja Henna Lainetta. Hanna Hautala on 23 vuotta lähihoitajaksi keväällä 2012 valmistunut nuori nainen. Hän aloitti sairaanhoitajan opinnot syksyllä 2012. Henna Laine on 22 vuotta sairaanhoidon opiskelija, joka aloitti opiskelunsa elokuussa 2011. Molemmilla on työkokemusta vanhustenhoidosta. Hautala on ollut työharjoittelussa Kontulan vanhustenkeskuksessa ja nykyään hän työskentelee kuntoutuskeskuksessa. Laine puolestaan on ollut työharjoittelussa Simonkodissa, joka on Vantaan kaupungin omistama vanhainkoti. Tämän lisäksi Laine on ollut töissä myös Metsonkodissa Vantaan kaupungilla.

Alan opiskelijoiden haastattelussa Hanna Hautalan ja Henna Laineen kanssa nousi esille monia pääkohtia. Vanhustenhoitopalveluiden teemasta keskusteltiin pitkään ja haastateltavat nostivat esille vanhustenhoitopalveluiden kipukohtia nykypäivänä ja mahdollisesti tulevaisuudessa. Hautalan ja Laineen mielestä vanhustenhoitopalvelut ovat muuttuneet niin, että vuosien saatossa laitoshoidosta on siirrytty enemmän kotihoitoon, jolloin ikäihmiset pyritään pitämään kotona pidempään. Ikääntyneet ovat entistä huonokuntoisempia ja monisairaita, minkä vuoksi vuodehoito on lisääntynyt. Tulevaisuuden haasteita mietittäessä haastateltavat kertoivat heitä huolestuttavan henkilöstön määrä ja sen riittämättömyys sekä se, että ammattitaitoista henkilökuntaa ei ole riittävästi. He mainitsivat myös jatkuvan kovan kiireen hoitopaikoissa, jolloin vain perushoito oli mahdollista, sillä muuhun ei jäänyt aikaa. Työn fyysinen ja henkinen rasittavuus tuli myös hyvin ilmi, sillä usein työpäivät venyivät jopa neljäntoista tunnin pituisiksi.

Toiveena heillä oli, että tulevaisuudessa vanhustenhoitopalvelut muuttuisivat siihen suuntaan, että työntekijöitä olisi paljon. Opiskelijat kuitenkin uskoivat, että teknologia tulee korvaamaan hoitajapulaa jossakin määrin. He kertoivat erilaisista seurantalaitteista, joiden avulla ikäihmiset voisivat pysyä kotona pidempään. Teknologian kehityksestä keskusteltaessa

Hautala ja Laine sanoivat, että teknologian kehitys voi haitata työn eettistä puolta, sillä vanhuksat kaipaavat jonkun vierelleen. Maahanmuuttajat nousivat myös puheenaiheeksi ja haastateltavat olivat sitä mieltä, että heidät tulisi kouluttaa kielitaitoisemmiksi, sillä heitä tulee olemaan vanhustenhoitoalalla paljon enemmän tulevaisuudessa kuin tällä hetkellä. Yksi tulevaisuuden toive heillä oli se, että vanhustenhoitoalasta yritettäisiin tehdä vetovoimaisempi.

Kotonaselviytymispalvelut herättivät haastateltavissa paljon mielipiteitä. Hautala ja Laine kertoivat, että kotonaselviytymispalveluihin panostamista oli lisätty nimenomaan asiakkaiden toiveesta, sillä ikäihmiset haluaisivat asua kotona loppuun asti. Tämä nähtiin hyvänä asiana. Tosiasia kuitenkin oli, että joidenkin ikääntyneiden ihmisten vaikeat muistisairaudet vaikeuttivat kotona asumista ja tämän takia heidät oli sijoitettava hoitolaitokseen. Kotihoidon hyvänä puolena mainittiin päivätoiminta, jota kotihoidon piirissä oleville ikäihmisille järjestettiin usein ja jonka johdosta kotihoidossa olevat ikäihmiset saivat mahdollisuuden tavata toisia ikätovereita esimerkiksi palvelutaloissa.

Hautala ja Laine muuttaisivat vanhustenhoitopalveluita niin, että liikaa säästämistä alalla tulisi rajoittaa, sillä muuten päivät venyvät liian pitkiksi ja työskentely kärsii. He myös kertoivat, että suuren henkilöstöpulaan tulisi löytää ratkaisu. Haastateltavat sanoivat, että alueelliset erot hoitajien määrissä Suomessa ovat suuria. Tampereella esimerkiksi on tällä hetkellä kotihoidossa 4 asiakasta hoitajaa kohden, kun taas Helsingissä asiakkaita hoitajaa kohden on 11. Näiden lisäksi, Hautalan ja Laineen mielestä hoiva-alan aloituspaikkoja kouluissa tulisi lisätä ja houkutella alalle lisää väkeä.

Hyvinvointiteknologian haastateltavat määrittivät siten, että siihen liittyi sähköisiä apulaitteita ja siitä tuli mieleen ”valmis maailma”. Etäpalvelut nähtiin hyvänä apuna hoitajille, mutta hoitajia niiden ei uskota korvaavan kokonaan. Hyvinvointiteknologiaan liittyvistä laitteista he sanoivat sen verran, että perehdytystä niiden käyttöön tulisi lisätä.

7.2 Eläkeläisten haastattelu

Eläkeläiset edustivat asiantuntijahaastattelussa palvelun käyttäjiä. Haastattelu toteutettiin 20.9.2012 Nummelassa eräässä palvelutalossa. Keskusteluun osallistui neljä henkilöä, mutta vain yksi eläkeläinen antoi luvan julkaista nimensä tässä opinnäytetyössä. Yksi keskusteluun osallistuneista oli talon asukas nimeltä Terttu Tölmälä, joka on asunut kyseisessä palvelutalossa jo yli 14 vuotta. Tölmälä on yksi harvoista talon asukkaista, joka asuu omatoimisessa asunnossa vaikka ikää hänellä on jo 85 vuotta.

Eläkeläisten haastattelussa nousi esille monia tulevaisuuden huolenaiheita. Eläkeläisten mielestä vanhustenhoitopalvelut ovat muuttuneet aikojen kuluessa niin, että erilaiset säädökset ovat tiukentuneet tuntuvasti. Tölmälän ja muiden eläkeläisten mielestä ennen asiat olivat paljon paremmin ja nykyään ne ovat muuttuneet huonompaan suuntaan. He olivat hyvin turhautuneita nykyiseen toimintamalliin ja byrokratiaan. Eläkeläiset olivat sitä mieltä, että alalta puuttui ”yleishoitajia” eli heidän mielestään tarvittaisiin enemmän hoitajia, jotka tekisivät kaikki yleiset askareet, kuten siivoamisen ja ruuan laittamisen.

Työntekijöiden osaamistarpeista keskusteltaessa Tölmälä ja muut eläkeläiset olivat yhtä mieltä siitä, että vanhustenhoitotyö on ennen kaikkea kutsumustyö, sillä ala on hyvin vaativa. Haastattelun edetessä nousi esille palvelutalojen kodinomaisuus ja yhteisöllisyys. Tölmälän mielestä yksinäisyys on iso juttu ikäihmiselle, eikä heitä tulisi jättää niin paljon yksin. Ikäihmisen ollessa yksin hän ei muuta mieti kuin yksinäisyyttä ja sairauttaan, mikä taas voi pahentaa iäkkään oloa ja sairautta.

Kaikki eläkeläiset haastattelussa olivat samaa mieltä siitä, että yhteiskunnan panostaminen iäkkäiden ihmisten kotihoitoon oli hyvä asia. Tölmälän mielestä kotona asuminen on paras vaihtoehto ikäihmiselle mikäli vain resurssit ja kunto riittävät. Erityisesti kotihoito nähtiin hyvänä vaihtoehtona, jos iäkkäälle henkilöllä oli vielä oma puoliso rinnallaan. Tämän jälkeen haastateltavilta kysyttiin, mitä he muuttaisivat vanhustenhoitopalveluissa. Tämä herätti paljon keskustelua ja pohdintaa. Eniten keskustelua herättänyt asia oli henkilöstöresurssit. Henkilökunnan vaihtuvuus nousi myös paljon esille ja sitä pidettiin valitettavana. Alalla on paljon keikkatyöntekijöitä ja alan rasittavuus on suuri, joten tämän johdosta henkilökunta vaihtuu usein.

Hyvinvointiteknologia oli haastateltaville käsitteenä vieras, sillä he eivät osanneet kertoa siitä juuri mitään. Lopulta päädyttiin keskustelemaan vanhustenhoidon tulevaisuudesta ja siitä, huolestuttaako se haastateltavia. Kaikki eläkeläiset totesivat, että heitä huolestuttaa kovasti tulevaisuus. Väestörakenteen epätasapaino tulee jollakin tapaa muokkaamaan hoitoalaa, eikä kukaan tiennyt muuttuisiko se hyvään vai huonoon suuntaan. Maahanmuuttajista keskusteltaessa haastateltavat kertoivat, että heidän mielestään kielitaidottomuus oli loppujen lopuksi hyvin pieni asia, jos todellinen ongelma koskee hoitoavun saamista. Heidän mielestään perushoitoapua pystyi antamaan kuka tahansa, taustoista riippumatta.

7.3 Palvelujen tuottajien haastattelu

Ensimmäinen palvelujen tarjoajien haastattelu järjestettiin 25.9.2012 Mainio Vireen toimitiloissa Pasilassa, jossa haastateltiin yrityksen toimitusjohtajaa Kristiina Hautakangasta.

Mainio Vire on yksityinen vanhustenhoitopalveluihin keskittynyt yritys. Hautakangas on perustanut Mainio Vireen vuonna 1997 ja hänellä on vankka kokemus vanhushoitopalveluista.

Mainio Vire toimitusjohtajan Kristiina Hautakankaan haastattelussa nousi esille erityisesti vanhustenhoitopalveluiden rahoitus ja sen merkitys kaikissa päätöksissä. Ensimmäisenä kysyttiin vanhustenhoitopalveluiden muuttumisesta vuosien saatossa. Hautakangas kertoi rahoituspohjan muuttuneen. Tämän lisäksi hän sanoi, että kevyitä palveluita ei rahoittanut enää kunta, vaan ihmisten tuli ostaa ne itse. Lisäksi hän sanoi, että säätely alalla oli lisääntynyt ja keskeisimpinä esimerkkeinä säätelystä hän mainitsi tilojen ja henkilökunnan määrän säätelyn.

Tulevaisuuden työntekijöiden osaamisen haasteista kysyttäessä Hautakangas toi esille tietotekniikan. Hän kertoi, että useat vanhemmat työntekijät eivät osanneet käyttää hyvin tietokonetta, kun taas nuoret sen hallitsivat. Hän kuitenkin kertoi tämän olevan haaste tällä hetkellä, mutta ei välttämättä enää tulevaisuudessa. Toisena haasteena Hautakangas mainitsi sen, oliko työntekijöitä ylipäättänsä tekemässä hoitotyötä tulevaisuudessa. Hän myös epäili, että henkilöstörakenne saattoi muuttua niin, että kouluttamattomia työntekijöitä oli tulevaisuudessa enemmän. Kulttuurihaaste oli Hautakankaan mielestä iso asia, sillä suomalaiset ovat edelleen piilorasisteja.

Kysyttäessä Hautakankaalta miten hän uskoi tai toivoi vanhustenhoitopalveluiden muuttuvan tulevaisuudessa kertoi hän, että rahoituspohjan oli pakko muuttua, sillä Suomessa ei voitu enää nostaa veroastetta. Hänen mukaansa yksityistä rahaa tarvittaisiin vielä enemmän vanhustenhoitopalveluihin. Tämän lisäksi hoitoketjut täytyisi saada toimivimmiksi ja niihin Hautakangas kaipaa läpinäkyvyyttä. Säätelyn täytyi Hautakankaan mielestä joustaa jollakin tavalla. Hän mainitsi, että tulevaisuudessa asiakkaat tulevat olemaan vaativimpia ja haluavat valinnan vapauden, eivätkä tyydy vain siihen mitä annetaan.

Kotonaselviytymispalvelut olivat Hautakankaan mielestä hyvä asia, sillä yleensä ikäihmiset haluavat olla kotona niin pitkään kuin mahdollista. Toisaalta hän kertoi, että jos siihen panostetaan liikaa, rahat eivät tule riittämään. Hautakankaan mielestä olisi hyvä, että ikäihmisille annettaisiin esimerkiksi kevyttä tukea alussa, jolloin he voisivat asua pidempään kotona ja yhteiskunta säästäisi kun palvelutaloon sijoittaminen lykkääntyisi.

Hautakangas muuttaisi vanhustenhoitopalveluissa säätelyn ja liian tiukat säädökset, jotta pienilläkin yrityksillä olisi mahdollisuus pärjätä markkinoilla. Hän myös lisäisi hoiva-avustajat mitoituksi, sillä heitä tarvittaisiin tekemään perusjuttuja asumispalveluissa. Tämän lisäksi Hautakangas muuttaisi kuntien päätöksenteon läpinäkyvämmäksi, sillä asukkailla ei ole nykyään mitään käsitystä siitä, mitä he voivat saada kunnalta. Hän korosti myös rehellisyyttä,

esimerkkinä se, kun kerrotaan, että paikkoja ei ole vapaana vaikka niitä on. Asiakkaille tulisi Hautakankaan mukaan kertoa suoraan, jos rahaa ei ole budjetoitu siihen.

Hyvinvointiteknologiasta Hautakangas sanoi, että hänen mielestään päätelaitteiden tulisi olla yksinkertaisia, jotta ikäihmiset osaisivat käyttää niitä. Hän sanoi, että kaikilla ikäihmisillä on televisio, ja sitä tulisi käyttää hyväksi hyvinvointiteknologiassa. Sisällöntuotanto olisi kuitenkin suuri haaste, sillä Hautakangas ei tiennyt kuka tai ketkä sen tekisivät. Hautakankaan mielestä hyvinvointiteknologia tulisi kehittää kokonaisuudeksi, joka hyödyttäisi yrityksiä.

Etäpalveluita Hautakangas piti hyvänä asiana, mutta mietti, kuka tekisi investoinnit ja saataisiinko ne pidettyä järkevän hintaisina, jotta niistä tulisi oikeasti realistinen vaihtoehto. Teknologian välityksellä tehtävät mahdolliset keittopiirit tai aamujummat saivat Hautakankaalta kannatusta. Vanhustenhoitotyön etiikasta keskusteltaessa hän kertoi, ettei teknologia ole haitaksi siinä. Se täydentää hoitoa, koska sitä pystytään tekemään todella kustannustehokkaasti. Se ei kuitenkaan poista tarvetta käydä ikäihmisen luona.

Hautakangas toivoi, että tulevaisuudessa tulisi jokin sellainen asia, jota kukaan ei osannut ennakoida ja joka helpottaisi tilannetta. Huolestuttavana juttuna hän mainitsi sen, että jotta tulee verorahoja niin pitää olla työpaikkoja, sillä muuten veropohja romahtaa tulevaisuudessa. Lopuksi Hautakankaalta kysyttiin, kuka tai ketkä tulevat tekemään tulevaisuuden vanhustenhoitotyöt. Hän kertoi, että maahanmuuttajien määrä tulee kasvamaan selvästi ja että lyhyellä aikavälillä vanhustenhoitotoita voisivat tehdä esimerkiksi ammatinvaihtajat. Tämän lisäksi hän mainitsi hoiva-avustajat tärkeänä lisänä henkilöstöpulan helpottamisessa.

Toinen palvelujen tarjoajien haastattelu toteutettiin Vanhustyön Keskusliiton toiminnanjohtajalle Pirkko Karjalaiselle 4.10.2012 organisaation tiloissa Malmilla. Karjalaisella on pitkä työkokemus hoitoalan parissa ja hän on nähnyt vanhustenhoidon elinkaaren melko pitkälle taakse. Karjalainen on valmistunut Jyväskylän yliopistosta, jonka jälkeen hän meni sosiaali- ja terveysministeriöön tutkimus ja suunnittelu tehtäviin. Vuonna 1989 hän tuli Vanhustyön Keskusliittoon kehitysjohtajan työhön, ja organisaation toiminnanjohtaja hänestä tuli vuonna 1993.

Vanhustyön Keskusliiton toiminnanjohtajan Pirkko Karjalaisen haastattelussa, tuli esille paljon hyviä näkökulmia vanhustenhoitotyöstä. Keskustelu aloitettiin kysymällä Karjalaiselta, miten hänen mielestään vanhustenhoitopalvelut olivat muuttuneet vuosien kuluessa. Karjalainen totesi, että alalla on siirrytty laitosvaltaisesta toiminnasta enemmän palvelutalo- ja avohoitopuolelle ja palvelujen tuottajissa on tapahtunut vuosien saatossa paljon muutoksia.

Hän kertoi, että nykyään vanhustenhoitopalveluissa on mahdollista nähdä enemmän yksityisiä yrittäjiä. Tämän lisäksi kunnalliskodeista on siirrytty yksityisiin vanhainkoteihin. Karjalainen kertoi myös, että lähiaikoina paljon esillä ollut kotipalvelutoiminta oli vielä suhteellisen nuorta ja uutta alan toimintakaassa. Hän sanoi, että uusimpana trendinä vanhustenhoitoalalle oli tullut se, että ikäihmisiä kannustetaan asumaan kotona mahdollisimman pitkään. Karjalainen myös mainitsi, että alalla oli tapahtunut muutoksia liittyen kotiavustajiin, joita ei nykypäivänä enää koulutettu ollenkaan.

Vanhushoitopalveluiden työntekijöiden tulevaisuuden osaamistarpeista ja haasteista keskusteltaessa Karjalainen kertoi, että hän uskoo osaamistarpeiden tulevan jakautumaan useisiin eri osaamistarpeisiin. Esille nousivat teoreettinen osaaminen, gerontologinen tietämys ja normaali arkityöosaaminen ihmisten avustamisessa. Karjalaisen mukaan teknologian merkitystä ei tullut unohtaa, sillä se näyttelee suurta roolia tulevaisuudessa. Kokemus ihmisen hoivaamisesta ja auttamisesta yhdistettynä teknologiseen osaamiseen rakentaa Karjalaisen mukaan tulevaisuuden osaavan työntekijän hoitoalalla.

Haastattelua jatkettiin kysymällä Karjalaiselta, kuinka hän uskoi tai toivoi hyvinvointipalveluiden muuttuvan tulevaisuudessa, esimerkiksi 20 vuoden kuluttua. Karjalainen kertoi, että asuntojen ja kaupallisten palveluiden tulisi sopia kaikille, esteettömyys asunnoissa on tulevaisuudessa ehdoton vaatimus. Hän sanoi vielä, että tulevaisuudessa palveluiden käyttäjät joutuvat todennäköisesti maksamaan niistä enemmän.

Karjalaiselta kysyttiin, oliko hänen mielestään hyvä asia, että yhteiskunta panostaa paljon juuri kotonaselviytymispalveluiden kehittämiseen. Hän kertoi, ettei se ollut hyvä asia, sillä hänen mielestään ei voitu panostaa vain yhteen asiaan vaan täytyi olla monia eri asioita, joihin panostaa. Näiden asioiden täytyy olla tasapainossa. Vanhustenhoitopalveluissa Karjalainen haluaisi muuttaa monia asioita, mutta keskeisimpinä hän mainitsi henkilöstömitoitukset ja resurssit sekä työntekijöiden osaamistason palvelukodeissa. Näiden lisäksi esille nousi hyvän palvelun saamisen epätasaisuus. Karjalainen kertoi, että palvelun saamisen taso riippui paljolti asuinpaikkakunnasta ja siitä, oliko vanha ihminen itse kykenevä hoitamaan asioitaan.

Hyvinvointiteknologiasta Karjalaisella oli paljon sanottavaa, hän kertoi hyvinvointiteknologian eri puolista, hightech:ista ja lowtech:ista. Hightech sisälsi hänen mukaansa sellaiset asiat kuin turvallisuuteen ja kulunvalvontaan liittyvät teknologiat. Esteettömyyteen panostamisen Karjalainen mainitsi lowtech:inä. Hyvinvointiteknologian tarkoituksena oli Karjalaisen mukaan helpottaa työntekijän työtä, jotta voitaisiin tehdä enemmän ihmisten parissa tehtävää työtä. Karjalainen ei uskonut siihen, että teknologian kehityksessä mentäisiin joskus niin pitkälle, että päädyttäisiin tilanteeseen, jossa ihmistä ei tarvittaisi enää ollenkaan.

Etäpalveluista Karjalainen sanoi sen verran, että hänellä oli ollut pääsääntöisesti positiivisia kokemuksia etäpalveluista ja siksi koki ne hyviksi asioiksi. Erilaiset virike- ja yhteydenpitojutut olivat Karjaisen mukaan olleet positiivisia tuulahduksia vanhustenhoidossa, mutta toistaiseksi yksittäisten ihmisten kannalta laitteet olivat vielä verrattain kalliita. Karjalainen koki teknologian kehityksen hyvänä asiana niin kauan kuin se pysyi järkevänä. Tästä syystä hän ei kokenut, että vanhustenhoitotyön etiikka kärsisi teknologian kehityksen myötä.

Karjalainen kertoi, että häntä huolestutti vanhustenhoidon tulevaisuus, sillä väestörakenteen muutos tulee aiheuttamaan paineita hoitoalalle. Työntekijäpulaan liittyen Karjalainen arveli, että tulevaisuudessa tulee erilaisia tapoja auttamisessa ja hoitamisessa. Silloin ei enää ainoastaan palkata vain ulkopuolista työntekijää, vaan rinnalle tulevat omaishoitoratkaisut, perhehoidot ja teknologian apu. Tämän lisäksi Karjalainen toi esille Suomen työttömien roolit ja heidän työllistämisen aloille, joissa työntekijäpula oli suuri. Maahanmuuttajat hän toivottaisi tervetulleiksi alalle ja muistutti vielä, että avuntarpeen ollessa suuri kielitaidottomuus oli pienin murhe. Sen lisäksi, että Suomi ottaisi hoitoalan työntekijöitä ulkomailta, näki Karjalainen yhtenä mahdollisena vaihtoehtona myös ikäihmisten lähtemisen ulkomaille. ”Kauan on tavoiteltu sitä, että ihmiset eläisivät pitkään, eikös nyt sitten pitäisi hoitaa homma myös loppuun asti”, totesi Karjalainen haastattelun lopuksi.

7.4 Tuotoksena tulevaisuuskuva

Tässä luvussa esitettävä skenaario eli tulevaisuuskuva näyttää mahdollisen kuvan vanhustenhoitopalveluiden kehittymisestä Suomessa perustuen tutkimuksen mukana tulleisiin tuloksiin. Tämän tutkimuksen asiantuntijoiksi valittiin eläkeläiset, nuoret terveyst- ja sosiaalialan opiskelijat sekä vanhustenhoitoa tarjoavan yrityksen ja vanhustyön keskusliiton esimiehet. Teemahaastatteluista ilmeni paljon asioita, jotka toistuivat jokaisen haastattelun kohdalla. Haastateltavat olivat samaa mieltä useista asioista, mutta toivat asiat esille omasta näkökulmastaan. Näiden yhteisten näkemysten pohjalta on rakennettu seuraavaksi esitettävä tulevaisuuskuva.

Tulevaisuustaulukon vasemmalla rivillä esitetään niitä tekijöitä, joiden arvellaan vaikuttavan eniten vanhustenhoitopalveluiden kehittymiseen tulevaisuudessa. Kaikki tekijät ovat numeroituja, jotta niihin viittaaminen helpottuu. Tärkeimmiksi tulkittujen tekijöiden kehitys voi vaihdella eri tavoin. Kehittymisen erilaisia vaihtoehtoja on jokaisen tekijän kohdalla esitetty kolme, jotka on merkitty kirjaimilla A, B ja C. Tulevaisuuden kehitysvaihtoehtojen valitseminen voidaan tehdä yksinkertaisesti yhdistämällä tulevaisuuden kehitystekijään viittaava numerotunnus ja tämän tekijän tulevaan kehitykseen viittaava kirjaintunnus.

Esimerkiksi tunnus 1B taulukosta viittaa ensimmäisen tekijän eli ikäihmisten siirtymistä eläkkeelle B-vaihtoehtoon eli siihen, että ihmiset tulevaisuudessa siirtyvät yhä myöhemmin eläkkeelle. Tunnus 9C taas viittaa siihen, että työntekijöiksi tarvitaan moniosaajia. Tämän tulevaisuustaulukon tarkasteluperspektiivin oletetaan olevan 20 vuotta, ellei toisin erikseen mainita. Skenaarioon liittyvä kehitys on esitetty punaisella tekstillä.

Tulevaisuuskuvan yläpuolella esitettävä visio ei ole tarkalleen määritelty, koska taulukkoa ole ei rakennettu ainoastaan sillä perustein, että pyritäisiin johonkin tiettyyn visioon.

Tutkimuksen myötä esille tulleet seikat ja asiantuntijoiden mielipiteet eivät kerro ainoastaan tahtotilasta, eli tulevaisuutta ei katsota sillä silmällä, mihin sen toivotaan johtavan.

Tarkoituksena oli pohtia mahdollinen tulevaisuustila, oli se sitten hyvään tai huonoon suuntaan. Tästä syystä visio ei ole tarkoin määritelty, mutta sen voitaisiin katsoa tarkoittavan tässä tulevaisuuskuvassa vanhusten hoitoalan menestystä; alalla on saatu tarvittavia työntekijöitä maahanmuuttajista ja työttömistä, teknologian kehitys on ollut merkittävää ja hyödyllistä ja Suomen väestörakenteen epätasaisuus on saatu kuriin.

Tulevaisuustaulukon kehitys on seuraavanlainen: 1B, 2A, 3C, 4B, 5C, 6C, 7B, 8B, 9C, 10B, 11C, 12C, 13C.

Kehitystä tarkastellaan 20 vuoden tähtäyksellä, ellei toisin mainita	Vaikuttavan tekijän eri kehitysmahdollisuudet, tekstissä viitataan sarakkeen kirjaimella (A, B tai C)		
	A	B	C
Keskeiset vaikuttavat tekijät, tekstissä viitataan rivinumerolla (1-10)			
1. Ikäihmisten siirtyminen eläkkeelle	Varhain	Myöhään	Epäyttenäisesti
2. Omaishoitajien lisääntyminen	Enemmän kuin nykyisin	Saman verran kuin nykyisin	Vähemmän kuin nykyisin
3. Ikäihmisten fyysiset ja henkiset valmiudet itsenäiseen selviytymiseen työelämästä poistuttaessa	Tyypillistä väsymystä ja turhautumista	Hyvät	Epäyttenäiset
4. Yli 60-vuotiaiden suomalaisten asuminen ulkomailla 15-20 vuoden tähtäyksellä	Vähän	Paljon	Hyvin paljon
5. Itsenäistä selviytymistä tukevan teknologian käyttö	Vähäinen	Paljon	Hyvin paljon
6. Etäpalveluiden käyttö	Vähäinen	Saman verran kuin nykyisin	Suuri
7. Ihmiskontaktien vähentyminen teknologian myötä (hoitajan ja ikäihmisen välillä)	Ihmiskontaktit lisääntyvät	Ihmiskontaktit pysyvät suhteellisen samana	Ihmiskontaktit vähentyvät
8. Hoivatyön tarve	Lisääntyy selvästi enemmän kuin mitä väestörakenteen muutoksesta seuraa	Lisääntyy vastaten väestörakenteen muutosta	Lisääntyy vähemmän kuin mitä väestörakenteen muutoksesta seuraa
9. Työntekijän osaamistarpeet	Sama kuin nykypäivänä	Jokaisella yksi erikoisalue	Monia taitoja/ moniosaaja
10. Maahanmuuttajia työntekijöiksi	Vähäinen	Paljon	Hyvin paljon
11. Maahanmuuttajien peruskoulutus	Korkea	Pääasiassa matala	Sekä koulutettuja että kouluttamattomia
12. Työttömien työllistäminen hoitoalalle	Ei merkittävästi	Vähäinen	Paljon
13. Kotonaselviytymispalveluiden rooli	Vähäinen/ Ei ole kehittynyt paljon	Samana verran kuin nykyisin/ Pientä kehitystä tapahtunut	Suuri/ Paljon kehitystä tapahtunut

kuvio 2: Tulevaisuuskuva vanhusten hoitopalveluiden kehittymisestä Suomessa

Selkeyttääkseen tulevaisuuskuvan ymmärtämistä ja sen esittämien tuloksien lukemista, on seuraavaksi esitetty erillinen kuvio tulevaisuustaulukon esittämistä tuloksista. Vasemmalla sarakkeella on tekijään viittaava numero ja sen kehitysvaihtoehdon kirjain. Oikealla sarakkeella on vielä tekstein ilmaistu tulos. Kuvion jälkeen analysoidaan seuraavassa kappaleessa tulevaisuuskuvan tuloksia.

1B	Ikäihmisten siirtyminen eläkkeelle myöhentyy
2A	Omaishoitajia lisääntyy ja tulee olemaan enemmän kuin nykyisin
3C	Ikäihmisten fyysiset ja henkiset valmiudet itsenäiseen selviytymiseen työelämästä poistuttaessa ovat epäyhtenäiset
4B	Yli 60-vuotiaiden suomalaisten asuminen ulkomailla 15-20 vuoden tähtäyksellä tulee olemaan paljon
5C	Itsenäistä selviytymistä tukevan teknologian käyttöä tulee esiintymään hyvin paljon
6C	Etäpalveluiden käyttö tulee olemaan suurta
7B	Ihmiskontakti hoitajan ja ikäihmisen välillä tulee pysymään suhteellisen samana kuin nykypäivänäkin vaikka teknologia kehittyy
8B	Hoivatyön tarve lisääntyy vastaten väestörakenteen muutosta
9C	Työntekijän osaamistarpeita tulevat olemaan monet taidot/ moniosaajat
10B	Maahanmuuttajia tulee työntekijöiksi paljon
11C	Maahanmuuttajia tulee olemaan sekä koulutettuja että kouluttamattomia
12C	Työttömiä tullaan työllistämään hoitoalalle

	paljon
13C	Kotonaselviytymispalveluiden rooli tulee olemaan suuri ja palveluissa on tapahtunut paljon kehitystä

kuvio 3: Tulevaisuustaulukon tulokset

7.5 Tulevaisuuskuvan analysointi

Edellä esitettyssä tulevaisuuskuvassa (kuviot 2) iäkkäiden ihmisten katsotaan siirtyvän myöhään eläkkeelle. Asiantuntijahaastatteluiden perusteella kävi selväksi, että useimmat uskoivat siihen, että tulevaisuudessa eläkkeelle siirtyminen myöhentyy ihmisten terveyden kohentuessa. Ihmisten terveelliset elämäntavat ja suuri panostus työssä jaksamiseen ovat siirtäneet eläkkeelle jäämistä. Myös jatkossa panostus sekä fyysisen että henkisen kunnon ylläpitämiseen tulee edistämään ikäihmisten toimintakykyä. Heikkisen ja Tuomen (2000) mukaan ikääntyvän väestön toimintakyvyssä voi esiintyä kuitenkin huomattavia eroja liittyen henkilön sosioekonomiseen asemaan, asuinalueeseen ja sukupuoleen.

Omaishoitajien tarve tulee skenaarion mukaan kasvamaan entisestään. Koska vanhustenhoitoala tulee kärsimään työntekijäpulasta, nähdään yhtenä ratkaisuna omaisten roolin kasvaminen. Monissa muissa kulttuureissa tämä on varsin normaali menettelytapa, mutta Suomessa on totuttu enemmän ulkopuolisten apuun. Sanotaan, että tulevaisuudessa mentäisiin ikään kuin taaksepäin, jolloin Suomessakin omaishoitajat olivat vastuussa iäkkäiden ihmisten hoidosta. Myös taloudellinen tilanne voi vaikuttaa omaishoitajien lisääntymiseen. Uskotaan, että tulevaisuudessa kuntien ja julkisten sektoreiden maksuosuus pienenee ja ihmiset joutuvat itse maksamaan nykyistä enemmän palveluista. Tästä syystä monien kohdalla saatetaan tehdä enemmän omaishoitajan kaltaisia ratkaisuja.

Ikäihmisten siirtyminen eläkkeelle on epäyhtenäistä: osa jatkaa pitkään työelämässä ja osa haluaa päästä jo varhain eläkkeelle. Erityisesti hyväosaisissa ja huono-osaisissa näkyy eroja, huono-osaiset ovat enemmän halukkaita tai painostettuja jäämään varhain eläkkeelle. Kuusen (2001, 34 - 35) mukaan hyväosaisilla ikäihmisillä on enemmän varaa valita muun muassa palkatun avun ja omaisavun välillä. Huono-osaisien hoidossa vaihtoehtoisiksi jäävät useimmiten joko heitteillejätto tai omaisapu. Tämä skenario ei varsinaisesti muutu nykypäivän tilanteesta, jolloin kärsitään myös hyvin epätasaisesta palvelun saamisesta.

Vanhustyön keskusliiton toiminnanjohtajan haastattelussa Pirkko Karjalainen toi esille vaihtoehdon, jossa ikäihmiset lähtevät ulkomaille. Tulevaisuuskuvassa on esitetty, että suomalaisia yli 60 vuotiaita asuu ulkomailla paljon. Monet siirtyvät ulkomaille viettämään

eläkevuosiaan ja jopa viimeisiä elinvuosiaan. Toiminta voi olla joko vapaaehtoista tai pakollista tiukan taloudellisen tilanteen ja hoitoavun saamisen puutteen vuoksi. Hyväosaiset ikääntyneet voivat asettua maihin, joissa on tarjolla laadukkaita palveluja ja vaihtoehtoja. Huono-osaisten kohdalla päädytään etsimään maita, joista he pystyvät löytämään itselleen edullisia peruspalveluita.

Hyvinvointiteknologian kehitys on yksimielisesti katsottu olevan suurta tulevaisuudessa. Erityisesti ikäihmisten omatoimiseen selviytymiseen panostetaan, jotta kotona asuminen onnistuu mahdollisimman pitkään ja samanaikaisesti vapautetaan hoiva-alan työntekijöiden käsiä. Skenaarion mukaan itsenäistä selviytymistä tukevaa tekniikkaa tullaan käyttämään hyvin paljon. Eroavaisuuksia tulee jälleen hyväosaisten ja huono-osaisten välillä, kun teknologian käyttöön liittyvää varallisuutta ja osaamista on vaihtelevasti. Myös hyvät tukijoukot ja omaiset vaikuttavat teknologian käytön hallitsemiseen ja saamiseen. Lisäksi tulevaisuuskuva esittää, että etäpalveluiden käyttö on suurta. Etäpalvelut ovat jo nykypäivinäkin saaneet suosiota, mutta sen käyttö on vielä verrattain vähäistä. Tulevaisuuden työntekijäpula ajaa etäpalveluiden suureen kysyntään.

Itsenäistä selviytymistä tukevan tekniikan ja etäpalveluiden lisääntyessä on pelätty, että ihmiskontaktit hoitajan ja hoidettavan ikäihmisen välillä vähenee radikaalisti. Tulevaisuuskuvan mukaan ihmiskontaktit eivät kuitenkaan vähene vaan pysyvät suhteellisen samana kuin nykyäänkin. Näkemys perustuu siihen, että teknologia mahdollistaa hoitajille mahdollisuuden seurustella enemmän hoidettavien ikäihmisten kanssa. Kun työntekijöitä on vähän ja hoidettavia paljon, keskittyvät hoitajien työt välttämättömiin hoitotehtäviin, jolloin ei jää aikaa ja resursseja luoda iäkkäälle interaktiivista toimintaa. Ikäihmisten yksinäisyys on iso ongelma, joka voi ratketa pienillä sosiaalisilla kontakteilla ja juttelutuokioilla.

Tulevaisuuskuvasa esitetään, että hoivatyön tarve lisääntyy vastaten väestörakenteen muutoksen ennustetta. Erilaiset ratkaisut, kuten ikäihmisten ulkomaille muuttaminen ja omaishoitajien lisääntyminen tasaavat kuitenkin tilastoja. Myös julkisen sektorin hoivapalveluiden panostaminen itsenäistä selviytymistä tukevaan teknologiaan vähentää hoivatyön tarvetta. Kun nämä seikat otetaan huomioon, vastaa väestörakenteen muutoksen ennuste hoivatyön tarvetta melko pitkälle.

Skenaarion mukaan tulevaisuudessa työntekijöiltä halutaan ja vaaditaan moniosaamista. Ei riitä, että on yksi ammattitaito hallussa, vaan sen sijaan pitäisi omata monia taitoja. Asiantuntijahaastattelusta ilmeni, että vanhustenhoitoalalla tullaan vaatimaan perushoitotaitojen lisäksi myös teknologisia ja gerontologisia taitoja. Suomen hoitoalan työntekijäpulaan haetaan ratkaisuja maahanmuuttajista. Tulevaisuuskuvan mukaan maahanmuuttajia tulee Suomeen paljon. Kuusi (2001, 10) on kirjoittanut, että maahanmuuttajat voivat rikastuttaa suomalaista kulttuuria ja samanaikaisesti tuoda

helpotusta työntekijäpulaan. Epäilystä ovat kuitenkin herättäneet maahanmuuttajien kielitaidottomuus ja iäkkäiden suhtautuminen heihin. Skenaario esittää, että maahanmuuttajien koulutustasot tulevat olemaan eritasoisia. Joukosta löytyy sekä koulutettuja että kouluttamattomia maahanmuuttajia.

Mahdollisimman monen suomalaisen työllistäminen on suuri tavoite, sillä Suomessa on paljon työttömiä, joita tulisi hyödyntää enemmän. Tulevaisuuskuva esittää, että jatkossa työttömiä pyritään työllistämään hoitoalalle, jolloin saataisiin helpotettua hoitoalan työntekijäpulaa. Viimeiseksi skenaariossa näytetään kotonaselviytymispalveluiden rooli, jonka katsotaan tulevaisuudessa olevan merkittävän suuri. Palveluiden kehitystä tapahtuu koko ajan ja jatkossa tulee olemaan tarjolla lukuisia vaihtoehtoja ja uusia palveluita auttamaan vanhuksen kotonaselviytymistä.

8 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, kuinka vanhustenhoitopalvelut kehittyvät tulevaisuudessa väestörakenteen muutoksen myötä. Tutkimuksessa selvisi neljän asiantuntijahaastattelun perusteella, että vanhustenhoitopalveluiden kehitys tulevaisuudessa riippuu monesta eri tekijästä. Kaikissa haastatteluissa tuli esille samoja aiheita ja kehityksen mahdollisia suuntia, mutta eri näkökulmista.

Teoreettisessa viitekehyksessä nousi esille, että Luomahaaran ym. mukaan (2002, 13.) ideaalina olisi, että tulevaisuudessa ikäihminen saataisiin pysymään mahdollisimman pitkään kotona vahvan tuki- ja hoitoverkoston ympäröimänä. Tutkimusprosessin myötä selvisi, että vanhustenhoitopalveluiden tulevaisuus kehittyy siihen suuntaan, että yhä useampi ikäihminen haluaa viettää elämänsä viimeiset vuodet kotonaan, jolloin kotonaselviytymispalveluiden ja etäpalveluiden tarve kasvaa. Iäkkäille henkilöille tulee olemaan tärkeää, että lähellä on ihminen, eikä kommunikointi tapahdu ainoastaan tekniikan välityksellä. Ihmisen läheisyyden tarve ei poistu teknologian kehityksen myötä.

Haastattelujen mukaan riittävä rahoitus tulee olemaan toinen suuri asia vanhustenhoitopalveluiden kehittämisessä tulevaisuudessa. Haastatteluissa tuli esille, että kunnilla ei ole riittävästi resursseja hoitopaikkojen tehokkaaseen käyttöönottoon, mutta sama ongelma on myös yksityisellä puolella. Tästä syystä asiakkaille voidaan sanoa, että hoitopaikkoja ei ole vapaana vaikka tosiasia on se, että niitä on, mutta niihin ei vain ole budjetoitu tarpeeksi rahaa. Tulevaisuudessa vanhustenhoitoalan työntekijöiksi tarvitaan moniosaajia, vaikka tässä asiassa mielipiteet vaihtelivat hieman näkökulmasta riippuen. Haastateltavat toivat esille, että iäkkäät itse arvostavat hoitajia, jotka voisivat tehdä hieman kaikkea, kuten siivota ja laittaa ruokaa. Näköpiirissä on myös sellainen muutos, että

esimerkiksi hoiva-avustajien määrä tulee lisääntymään, kun varsinaisten lähihoitajien määrä vähenee.

Tutkimuksessa selvisi myös, että ikäihmisten fyysinen kunto nousee tärkeään rooliin tulevaisuudessa, sillä monisairaita on yhä enemmän. Näiden henkilöiden pärjääminen kotona on melkein mahdotonta, jolloin tarvitaan laitoshoidoa heidän terveytensä turvaamiseksi. Ei voida ajatella, että kotihoito kävisi hoitomuotona kaikille ikääntyneille, vaikka he itse toivoisivat sitä. Laitoshoidon tarve tulee pysymään edelleen suurena tulevaisuudessa. Haastatteluiden aikana selvisi myös, että kaikki haastateltavat toivoivat henkilöstön puutteeseen muutosta maahanmuuttajien tai ammattinvaihtajien avulla. Kielitaidottomuus koettiin hidasteeksi, mutta loppujen lopuksi se ei ollut ratkaiseva tekijä työssä onnistumisessa. Tämän ratkaisemiseksi ehdotettiin koulutuksen lisäämistä erityisesti maahanmuuttajille.

Vanhustenhoidotyön tulevaisuus nähtiin haastatteluissa huolestuttavana, mutta haastateltavat uskoivat olevan monia vaihtoehtoja selvittää työvoimapulasta ja helpottaa tilannetta myös iäkkäiden osalta. Yksi vaihtoehto olisi kouluttaa ammattinvaihtajia ja maahanmuuttajia vanhustenhoidotalle tai luoda uusia ammattiryhmiä. Näiden muutosten avulla tulevaisuus voisi näyttää vanhustenhoidossa valoisammalta.

9 Työn luotettavuus

Tutkimuksen halutaan tuottavan niin luotettavaa aineistoa kuin mahdollista. Tutkijan objektiivisuus on tärkeää tutkimusta tehtäessä. Tutkija voi valita vapaasti haluamansa aiheen hänen omien mielenkiintojensa pohjalta, mutta ongelmaksi voi nousta tutkimusmenetelmien yksipuolisuus, joka voi taas vaikuttaa aineiston ja lähteiden valintaan. Tutkimuksessa käytettyjen lähteiden tulee olla myös luotettavia ja ne tulee valita rehellisesti ja huolella. Objektiivisuuden yksi tärkeä kriteeri on se, että kuka tahansa voi toistaa tutkimuksen samoista alkukohdista. Objektiivisuus ei ole kuitenkaan aina täysin mahdollista, sillä tutkimusten tulosten analysoinnissa on mukana myös tutkijan oma näkökulma. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 1997, 287.)

Tämän opinnäytetyön luotettavuus varmistettiin luotettavien lähteiden avulla sekä oikeanlaisen tutkimusmenetelmän valinnalla. Luotettavuutta lisäsi myös se, että tekijöitä oli kaksi, jolloin pystyttiin paremmin valitsemaan ja keskustelemaan lähteistä sekä karsimaan hyödyttömät lähteet pois. Tutkimussuunnitelma oli selkeä ja hyvin rakennettu, joka vaikutti omalta osaltaan luotettavuuteen. Englanninkielisten artikkelien käyttö saattoi hieman laskea luotettavuutta, sillä niiden merkitys oli voinut muuttua käännöksen aikana. Objektiivuus saattaa olla hankalaa tulevaisuustutkimuksessa, eikä sitä aina edes tavoitella. Tässä

tutkimuksessa pyrittiin kuitenkin olemaan mahdollisimman objektiivinen koko tutkimuksen ajan.

10 Pohdinta

Toimeksiantaja Foremassi2025-hankkeessa haluttiin selvittää, millaisia osaamistarpeita tullaan kaipaamaan tulevaisuuden hyvinvointi- ja turvallisuusalalla. Tämän työn tarkaksi aiheeksi valittiin vanhustenhoitopalveluiden kehittyminen. Tutkimuksen yhdeksi näkökulmaksi esitettiin Suomen väestörakenteen muutoksen vaikuttamista hyvinvointialalle, mikä herätti toimeksiantajassa suurta kiinnostusta. Näin työn lopulliseksi tutkimusongelmaksi tuli seuraavanlainen: ”Kuinka vanhustenhoitopalvelut kehittyvät tulevaisuudessa väestörakenteen muutoksen myötä?”. Työssä esitettävän tulevaisuuskuvan tuli vastata tutkimuskysymykseen.

Tämä opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä työnä. Tavoitteena oli tuoda esille yksi mahdollinen tulevaisuuskuva Suomen vanhustenhoitopalveluista ja sen toivottiin auttavan toimeksiantajaa alan osaamistarpeiden ennakoimisessa. Tarkoituksena oli selvittää kuinka väestörakenteen muutos tulee vaikuttamaan vanhustenhoitopalveluihin tulevaisuudessa. Näiden saavuttamiseksi ja selvittämiseksi toteutettiin teemahaastattelu neljälle eri vanhustenhoitoalan toimijalle. Haastatteluiden pohjalta rakennettiin yksi tulevaisuuskuva ja tehtiin johtopäätökset tutkimuksen tuloksista.

Työn tulevaisuuskuva rakennettiin sekä teorian että haastatteluissa ilmaantuneiden ajatusten ja mielteiden avulla. Näin ollen tutkimuksen tulokseen vaikutti merkittävästi asiantuntijoiden valinta. Työn asiantuntijoiksi valittiin henkilöitä tarkoin valituista kohderyhmistä, jolloin tulevaisuustaulukon esittämä tulos on vain suuntaa antava vallitsevista ajatuksista ja teoriasta. Tutkimuksen toistaminen samoilla tuloksilla ei pitäisi kuitenkaan olla täysin riippuvainen asiantuntijahaastatteluun valituista henkilöistä, sillä lopullisen tuloksen tukena toimii vahvasti myös hoitoalan teoria ja muut tehdyt tutkimukset. Lopullinen skenaario antaa näkemyksiä toimeksiantajalle alan osaamistarpeiden ennakoimisessa, jolloin voidaan katsoa tutkimuksen toteutuneen halutunlaisesti.

Teoreettinen viitekehys loi hyvän pohjan tutkimukselle. Ongelmana oli ajoittain aikataulujen yhteensovittaminen, erityisesti haastatteluiden sopimisessa. Haastateltavat tavoitettiin helposti ja he olivat heti kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseen. Ainoastaan yksi haastateltava kieltäytyi haastattelusta ja syynä oli, että hän olisi kaivannut erityistä tutkimuslupaa haastattelulle. Tutkimuksen luotettavuus pyrittiin varmistamaan luotettavien lähteiden avulla.

Opinnäytetyön alkuperäisenä tutkimusmenetelmänä oli tarkoitus käyttää ryhmähaastattelua, jossa samaan tilaan olisi koottu eri näkökulmien edustajia keskustelemaan tutkimuksen aiheesta. Haastattelu olisi järjestetty niin, että siellä olisi ollut edustajia sekä palvelun käyttäjistä, tarjoajista ja tuottajista. Vaikeuksia oli aikataulutuksen sovittamisessa ja kaikkien haastateltavien saaminen samaan tilaan samanaikaisesti osoittautui mahdottomaksi. Näin ollen haastattelut jouduttiin toteuttamaan eri osissa. Tutkimuksen kannalta katsottuna ryhmähaastattelu olisi voinut tuottaa enemmän tulosta, sillä useiden haastattelijoiden samanaikaisessa keskustelussa, olisi esille voinut tulla enemmän asioita ja mielipiteitä.

Tutkimukseen valittu kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä osoittautui onnistuneeksi valinnaksi, vaikka alussa harkittiin kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän käyttämistä. Toimeksiantaja puolsi laadullisen tutkimusmenetelmän käyttämistä, sillä sen katsottiin sopivan paremmin kyseiseen työhön. Asiantuntijahaastatteluiden käyttäminen toi lopulta tutkimukselle arvokasta tietoa, joka helpotti tulevaisuuskuvan luomista. Kvantitatiivisen menetelmän käyttäminen ei olisi välttämättä tuonut niin tarkkoja tietoja kuin kvalitatiivisen tutkimusmenetelmä käyttäminen.

Opinnäytetyöprosessin haastavimmaksi vaiheeksi katsottiin tarkan tutkimuskysymyksen määrittelemisen. Samasta aiheesta on tehty erilaisia tutkimuksia eri näkökulmista, minkä vuoksi oli erittäin tärkeää löytää tähän tutkimukseen juuri sopiva ja tarkoin rajattu tutkimuskysymys. Oleellisesti oli merkittävää myös että työn aihe ja tutkimuskysymys olivat toimeksiantajan mielestä hyviä ja tutkimus toi heille haluttua hyötyä ja tietoa.

Tutkimustulokset olivat tietyllä tapaa odotettuja. Tutkimuksen aikana kävi ilmi, että tämän opinnäytetyön aihe kiinnosti monia ja useat kokivat aiheen hyödyllisenä tutkimuskohteena tulevaisuutta ajatellen. Haastateltavissa tämä työ herätti innostusta kertoa vanhustenhoitotyöhön liittyvistä tulevaisuuden haasteista, huolista ja murheista. Tutkimuksessa onnistuttiin saavuttamaan onnistunut lopputulos haastatteluiden ja tulevaisuuskuvan avulla. Työn tutkimuskysymykseen löydettiin vastaus. Näistä syistä opinnäytetyö koettiin onnistuneeksi.

11 Lähteet

Kirjalliset lähteet

Anttila, R., Eronen, S., Kallio, M., Kanninen, K., Kauppinen, L., Paavilainen, P. & Salo, S. Persoona 2. Kehityopsykologia. 2005. Helsinki: Edita.

Engeström, Y., Niemelä, A., Nummijoki, J. & Nyman, J. 2009. Lupaava kotihoito. Juva: WS Bookwell.

Heikkilä, M. & Lahti, T. 2007. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2007. Helsinki: Yliopistopaino.

Heikkinen, E. & Tuomi, J. 2000. Suomalainen elämäntilanne. Helsinki: Tammi.

Helin, S. 2002. Palvelujärjestelmä iäkkään ihmisen voimavarojen tukijana. Teoksessa Heikkinen, E. & Marin, M. (toim.) Vanhuuden voimavarat. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S. , Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammer-Paino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Huhta, E. , Makkula, S. & Mäkinen, S. 2010. Hyvinvointipalvelut 2.0. Lahden ammattikorkeakoulu.

Ikonen, E-R. & Julkunen, S. 2007. Kehittyvä kotihoito. Helsinki: Edita.

Julkunen, R. 2008. Ikä ideana ja tutkimuskohteena. Teoksessa Suomi, A. & Hakonen, S. (toim.) Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kamppinen, M., Kuusi, O. & Söderlund, S. 2002. Tulevaisuudentutkimus. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Kirjakas.

Karisto, A. 2005. Suuret ikäluokat. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Klimenko, P. 2007. Ohje opinnäytetyön kirjoittamiseksi Word 2007: llä. Lohja: Laurea ammattikorkeakoulu

Koskinen, S. 2007. Ikäihmisten asema ja ikääntymisen käsityksiä. Teoksessa Tulva, T., Uusitalo, I. & Harra, K. (toim.) Vanhuuden monet kasvot. Helsinki: Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö.

Kuusi, O. 2001. Ikääntyneiden itsenäistä selviytymistä tukeva tulevaisuuspolitiikka ja geronteknologia. Eduskunnan kanslian julkaisu 7/2001. Helsinki: Edita.

Kuusisto-Niemi, S., Kääriäinen, A. & Pohjola, A. 2010. Sosiaalityö, tieto ja teknologia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kuusivaara, R. 2006. Kotihoitohenkilöstön osaamisen kehittäminen ja hyvinvointitekhnologia. HAMK:in julkaisu 2/2006. Tampere: Domus-Offset.

Lassila, J. & Valkonen, T. 2002. Sosiaalimenot ja väestön ikääntyminen. Helsinki: Taloustieto.

Luomahaara, J., Peiponen, A., Vaarama, M. & Voutilainen, P. 2002. Koko kunta ikääntyneiden asialla. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Raportteja 259. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.

Mannermaa, M. 1999. Tulevaisuuden hallinta. Skenaariot strategiatyöskentelyssä. Porvoo: WSOY, Ekonomia-sarja.

Mannermaa, M. 2004. Heikoista signaaleista vahva tulevaisuus. Porvoo: WSOY.

Metsämuuronen, J. 2001. Sosiaali- ja terveysalan tulevaisuutta etsimässä. Viro: International Methelp KY.

Malaska, P. & Mannermaa, M. 1985. Tulevaisuuden tutkimus Suomessa. Juva: Gaudeamus.

Saarela, M., Asikainen, P., Haatanen, J. & Kemiläinen, A. 2004. Ammattikorkeakoulujen hyvinvointiteknologian jatkotutkinto-opiskelijoiden työelämän kehittämistehtävät. Teoksessa: Okkonen, E. 2004. Ammattikorkeakoulun jatkotutkinto- toteutuksia ja kokemuksia. Hämeenlinna: OffsetKolmio.

Teirilä, M. & Jyväskylä, E. 2001. Tutkielmantekijän käsikirja. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino.

The Art of Foresight. Futurist. May/June 2004. Vol. 38, Issue 3. Futurist.

Vilka , H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminallisen opinnäytetyön ohjaajan käsikirja. Helsinki: Tammi.

Sähköiset lähteet

ForeMassi2025-esite 2011. ForeMassi2025 ennakoi hyvinvointi- ja turvallisuusalan

osaamistarpeita. Viitattu 24.2.2012.

http://www.massidea.org/foremassi2025/_media/foremassi:foremassi2025_esite_v4.pdf

Helminen, P. 2010. Työikäinen väestö hupenee vauhdilla. Kansan Uutiset. Verkkolehti.

Viitattu 9.5.2012. <http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/kotimaa/2371274/tyoikainen-vaesto-hupenee-vauhdilla>

Hyvinvointi-, matkailu ja vilja-alojen osaamistarpeet Päijät-Hämeessä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu, sarja C, osa 39. 2008. Viitattu 26.2.2012.

http://www.lamk.fi/material/hyvinvointi_ym.pdf

Kajanoja J. 2005. Mitä on hyvinvointi? Tilastokeskus. Viitattu 26.2.2012.

http://www.stat.fi/tup/kuntapuntari/kuntap_3_2005_hyvinvointi.html

Lötjönen K. 2011. Hyvinvointi-Tv tarjoaa apua vanhusten yksinäisyyteen. Yle uutiset Savo.

Viitattu 12.10.2012. http://yle.fi/uutiset/hyvinvointi-tv_tarjoaa_apua_vanhusten_yksinaisyyteen/5367220

Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Kotihoito tukee kotona selviytymistä. Viitattu 6.9.2012.

http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/kotipalvelut

THL Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2001. Ikääntyneiden hyvinvointi ja ikääntymispolitiikka. Viitattu 24.2.2012.

<http://www.stakes.fi/FI/Custom/hakutulokset.htm?cFunc=SimpleSearch&SearchString=ik%C3%A4%C3%A4ntymispolitiikka&TextSize=large>

THL Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Toimintaympäristön muutokset. Väestörakenteen muutos. Viitattu 7.5. 2012.

<http://info.stakes.fi/yksityinenpalvelutuotanto/FI/yksityisensektorinasema/toimintaymparisto/index.htm>

Tilastokeskus 2009. Väestöennusta 2009-2060. Viitattu 7.5.2012.
www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009_2009-09-30_fi.pdf

Tilastokeskus 2012a. Suomen väkiluku kasvoi eniten 20 vuoteen. Viitattu 7.5.2012.
http://www.stat.fi/til/vaerak/2011/vaerak_2011_2012-03-16_tie_001_fi.html

Tilastokeskus 2012b. Suuret ikäluokat eläkeiässä. Viitattu 1.10.2012.
http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-03-12_001.html?s=6

Tilastokeskus 2012c. Työikäinen väestö. Viitattu 1.10.2012.
http://www.stat.fi/meta/kas/tyoikain_vaesto.html

Kuittinen N. & Sinisalo I. 2011. Turun AMK:n Hyvinvointipalvelut-tuloalueen opiskelijoiden verkkolehti. Ratkaisu yksinäisyyteen hyvinvointiteknologiasta? Viitattu 31.8.2012.
<http://hyve.turkuamk.fi/?sivu=402>

Työ- ja elinkeinoministeriö 2007. Työvoima 2025 raportti: Työllisyys voi nousta, vaikka työikäinen väestö vähenee. Viitattu 9.5.2012.
http://www.mol.fi/mol/fi/06_tyoministerio/05_tiedotteet/2007-02-14-02/index.jsp

Vaarama M. & Noro A. 2005. Vanhusten palvelut. Viitattu 1.10.2012.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=suo00058

Vahtola M. & Lukkarinen H. 2006. Turvajärjestelmä vanhukselle - millaista tietoa vanhus haluaa? Viitattu 12.10.2012.
http://www.sairaanhoitajaliitto.fi/ammattilliset_urapalvelut/julkaisut/sairaanhoitajalehti/2_2006/muut_artikkelit/turvahalytysjarjestelma_vanhukse/

Kuviot

kuvio 1: Suomen väkiluvun muutos 1971-2011.....	15
kuvio 2: Tulevaisuuskuva vanhusten hoitopalveluiden kehittymisestä Suomessa	31
kuvio 3: Tulevaisuustaulukon tulokset	33

12 Liitteet

Liite 1: Haastattelukysymykset.....	44
Liite 2: Alan opiskelijoiden haastattelu.....	45
Liite 3: Eläkeläisten haastattelu	51
Liite 4: Mainio Vire Oy toimitusjohtajan haastattelu.....	53
Liite 5: Vanhustyön Keskusliiton toiminnanjohtajan haastattelu	58

Liite 1: Haastattelukysymykset

Teema: Vanhustenhoitopalvelut

1. Minkälaisista vanhustenhoitopalveluista sinulla on kokemusta ja miten ne ovat muuttuneet vuosien kuluessa?
2. Jos olisit työntekijä vanhustenhoitopalveluissa, millaisia osaamisen haasteita luulisit kohtaavasi tulevaisuudessa?
3. Miten sinä uskot, että vanhustenhoitopalvelut tulevat muuttumaan tulevaisuudessa? Tai miten toivoisit, että ne muuttuisivat tai kehittyisivät?
4. Onko kotonaselviytymispalveluihin panostaminen mielestäsi oikea kohde panostukselle?
5. Jos sinulla olisi mahdollisuus ihan konkreettisesti muuttaa vanhustenhoitopalveluita niin mitä muuttaisit ja miksi?

Teema: Hyvinvointiteknologia

1. Mitä hyvinvointiteknologia mielestäsi on?
2. Jos toimisit hyvinvointiteknologian kehittäjänä, niin minkälaisen tulevaisuuden näkisit sen osalta?
3. Etäpalveluiden määrä kasvaa todennäköisesti tulevaisuudessa, mitä mieltä olet niistä?
4. Kärsiikö se vanhustenhoitotyön etiikka kasvavasta teknologiasta? Sulkeeko se jotain pois vai täydentääkö se vanhustenhoitotyötä?

Teema: Väestörakenne

1. Eläkeikäisten määrä moninkertaistuu tulevaisuudessa, miten se mielestäsi vaikuttaa vanhustenhoitopalveluihin? Huolestuttaako se sinua?
2. Kuka tai ketkä tekevät tulevaisuuden vanhustenhoitotyöt Suomessa

Liite 2: Alan opiskelijoiden haastattelu

Ensimmäinen haastattelu toteutettiin Tikkurilassa, jossa haastattelimme Hanna Hautalaa ja Henna Lainetta. Hanna Hautala on 23 vuotta, lähihoitajaksi keväällä 2012 valmistunut nuori nainen. Hän aloitti sairaanhoitajan opinnot syksyllä 2012. Henna Laine on 22 vuotta sairaanhoidon opiskelija, joka aloitti opiskelunsa elokuussa 2011. Molemmilla on työkokemusta vanhustenhoidosta. Hautala on ollut työharjoittelussa Kontulan vanhustenkeskuksessa ja nykyään hän työskentelee kuntoutuskeskuksessa. Laine puolestaan on ollut työharjoittelussa Simonkodissa, joka on Vantaan kaupungin omistama vanhainkoti. Tämän lisäksi Laine on ollut töissä myös Metsonkodissa Vantaan kaupungilla. Haastattelun aikana nousi useita hyviä ajatuksia esille vanhustenhoidon nykypäivästä sekä tulevaisuudesta. Esitimme heille kysymyksiä kolmessa eri kategoriassa. Teemoina olivat yleisesti vanhustenhoitopalvelut, hyvinvointitekniologia sekä väestörakenne. Esitimme ennalta mietityt kysymykset jokaisesta teemasta, mutta annoimme puheenaiheiden vaihtua vapaasti, jolloin saimme uusia näkökulmia haastatteluamme. Haastattelun kesto oli noin 1 tunti ja 12 minuuttia.

Ensimmäinen teema, vanhustenhoitopalvelut sai odotetusti paljon keskustelua aikaan. Kysyimme Hautalta ja Laineelta heidän omista kokemuksistaan vanhustenhoitopalveluista ja siitä, miten ne ovat muuttuneet vuosien saatossa. Laine kertoi, että laitoshoidosta on siirrytty kotihoitoon nykypäivänä ja tästä johtuen vanhukset pyritään pitämään kotona mahdollisimman pitkään. Hanna sanoi olevansa samaa mieltä, hänen mielestään laitoksistakin pyritään tekemään enemmän kodinomaisia muokkaamalla ympäristöä. Laine kertoi, että hänen kokemuksestaan vanhukset ovat laitoksissa hyvin huonokuntoisia ja vuodehoito on lisääntynyt. Tämän lisäksi vanhukset näissä paikoissa ovat usein monisairaita.

Seuraavaksi kysyimme heiltä, että jos ajateltaisiin heidän olevan työntekijöitä vanhustenhoitopalveluissa juuri nyt, niin millaisia osaamisen haasteita he uskoisivat kohtaavansa tulevaisuudessa. Hautala kommentoi heti henkilöstön määrää ja sen riittämättömyyttä. Hänen mielestään ammattitaitoista henkilökuntaa kyllä löytyy, mutta sitä ei ole tarpeeksi. Hänen kokemuksestaan vanhustenhoitopaikoissa on aina kova kiire, eikä ehditä tehdä muuta kuin perushoito. Laine sanoi, että myös työn fyysinen puoli ja henkinen rasittavuus ovat iso tekijä siinä, miksi hoitajia on usein sairauslomilla. He eivät yksinkertaisesti jaksa rankkaa työtahtia. Tämän lisäksi myös vanhukset ovat koko ajan huonommassa fyysisessä kunnossa, jolloin heitä on vaikea hoitaa ilman kunnan nostolaitteita. Hautala myös kertoi, ettei ole mitään mahdollisuutta saada montaa hoitajaa tarvitsevalle vanhukselle, vaikka tarvittaisiin 3 henkilöä nostamaan vanhus. Ei vain ole tarpeeksi työntekijöitä ja tämä lisää työtaakkaa muilla työntekijöillä.

Jatkoimme haastattelua kysymällä Hautalalta ja Laineelta tulevaisuuden moniosaajista, ja siitä olisiko siitä heidän mielestään hyötyä, jos yksi työntekijä osaisi 3 ihmisen työtehtävät. Hautala kertoi, ettei se palvelisi asiakasta yhtä hyvin, kuin että siinä olisi ne 3 eri alan osaajaa, jotka näkisivät asiat eri kanteilta. Tällöin tilanteen arvioiminen ei jäisi vain yhden ihmisen varaan. Laine jatkoi, että siinä voi tavallaan sokeutua omassa työssään, jos vain yksi hoitaja hoitaa tiettyä vanhusta. Tällöin se hoitaja hoitaa aina tehtävät samalla rutiinilla ja silloin voi jäädä jotakin huomaamatta.

Tämän jälkeen kysyimme heiltä, että miten he uskovat vanhustenhoitopalveluiden muuttuvan esimerkiksi 20 vuoden päästä tai tulevaisuudessa yleisesti. Kysyimme myös miten he toivoisivat, että ne muuttuisivat ja kehittyisivät. Hautala aloitti kertomalla, että hän toivoisi silloin olevan paljon työntekijöitä vanhustenhoitopalveluissa, mutta uskoi että tekniikalla tullaan korvaamaan hoitajapulaa tulevaisuudessa. Hän kertoi, että tälläkin hetkellä kehitetään paljon erilaisia keinoja, esimerkiksi seurantalaitteita, jotta vanhukset voisivat olla kotona pidempään. Hän uskoi, että 10 vuoden päästä niitä laitteita on jo enemmän, mutta epäili tämän kehityksen eettistä puolta, sillä tekninen laite ei ole sama asia kuin että siinä olisi ihminen vanhuksen vierellä. Tämän jälkeen tuli puhetta maahanmuuttajista, joita Hautala kertoi olevan vanhustenhoitoalalla jo melko paljon. Hän kuitenkin totesi, että maahanmuuttajia tulisi kouluttaa enemmän kielitaitoisiksi, sillä vanhukset vieroksuvat helposti maahanmuuttajahoitajaa. Hautala vielä lisäsi, että työskennellessään Kontulassa vanhainkodissa, useimmat työntekijöistä siellä olivat maahanmuuttajia ja hän oli harvinainen suomalainen hoitaja siellä. Laine kertoi, että toivoisi vanhustenhoitoalan vetovoimaisuutta lisäävän jollakin keinolla, jolloin useammat hakeutuisivat alalle. Työttömien kouluttaminen mahdollisesti vanhustenhoitoalalle sai myös kannatusta Hautalalta ja Laineelta.

Palkan nostamista vanhustenhoitotyössä Laine piti epäilyttävänä, sillä hän pohti hakeutuisivatko ihmiset alalle silloin oikeasta syystä ja muutenkin palkan nostaminen tuomittiin epärealistisena. Keskustellessamme siitä, oliko vanhustenhoitotyö enemmänkin kutsumusammatti, Laine kertoi kokevansa asian olevan juuri niin. Hän kertoi myös, että alalla on kuitenkin suuri vaihtuvuus, sillä jotkut ovat vain hetken aikaa vanhustenhoitotyössä, kunnes kouluttautuvat muihin tehtäviin. Alalla on tietysti myös niitä, jotka ovat hoitaneet vanhuksia työkseen koko työuransa ajan. Laineen mielestä nopeassa vaihtuvuudessa oli se huono puoli, ettei potilaan - joka on ollut vanhustenhoitokodissa esimerkiksi 10 vuotta - ja hoitajan välille kehittynyt välttämättä pysyvää hoitosuhdetta. Laine myös sanoi, että tuo hoitajien nopea vaihtuvuus tulee olemaan entistäkin suurempi ongelma tulevaisuudessa, kun

vanhukset elävät pidempään niin joissakin tapauksissa vanhus voi joutua hoitokotiin jo 70-vuotiaana ja elää siellä 100-vuotiaaksi, jolloin sinä aikana hänellä on ollut monta eri hoitajaa.

Seuraavaksi kysyimme heiltä sitä, että oliko heidän mielestään hyvä asia, että yhteiskunta panostaa tällä hetkellä hyvin paljon kotonaselviytymispalveluiden kehittämiseen vai pitäisikö panostus suunnata johonkin muualle. Hautala kertoi, että panostusta on lisätty luultavasti sen takia, että asiakkaat eli vanhukset tahtovat mielellään olla kotona loppuun asti. Hautala myös näki sen hyvänä asiana, että vanhus saisi olla kotona, tutussa ympäristössä loppuun asti. Esimerkkinä hän kuitenkin mainitsi, että on tiettyjä tapauksia, joissa vanhuksella saattaa olla vaikea muistisairaus ja hän on silti kotona, vaikka siinä tapauksessa vanhuksen olisi parempi olla hoitolaitoksessa, sillä vielä ei ole niin edennyt tekniikkaa, joka voisi auttaa vaikeasti muistisairasta henkilöä. Tosin ongelma usein on se, ettei vanhus edes suostu lähtemään pois kodistaan, vaikka ei enää pärjäisikään siellä. Molemmat olivat sitä mieltä, että vanhuksen mielestä koti oli parempi paikka kuolla kuin hoitolaitos. Laine totesi, että monet vanhukset pärjäävät hyvin kotonaan, kotihoidon avulla, mutta laitospaikkoja tarvitaan myös monisairaille vanhuksille. Hautala kertoi, että monet laitospaikat on annettu todella huonokuntoisille vanhuksille, ja jos sinne tulee yksikin hieman paremmassa kunnossa oleva vanhus, niin tämä äkkiä taantuu muiden tasolle. Laine kertoi kotihoidossa olevan se hyvä puoli, että siellä järjestetään usein myös päivätoimintaa, jolloin vanhukset haetaan kotoa taksilla ja viedään viettämään päivää yhdessä samankuntoisten kanssa.

Jatkaen edelleen vanhustenhoitopalveluista, kysyimme seuraavaksi, että jos Hautalalla ja Laineella olisi mahdollisuus muuttaa jotakin vanhustenhoitopalveluissa, niin mitä he muuttaisivat ja miksi. Hautala kertoi, että suurin ongelma on se henkilöstöpula, sillä se heijastuu aivan kaikkeen ja siihen tulisi löytää jokin ratkaisu. Hän kertoi, että hyviä hoitajia on paljon, mutta usein ei ole aikaa tehdä muuta kuin se perushoito, jolloin muu kontakti jää vähemmälle. Säästäminen oli Hautalan mielestä myös todella kovaa vanhustenhoitopalveluissa ja kun henkilöstöä on vähän, niin monet tekevät 14 - tunnin päiviä, jolloin väsymys painaa ja työskentely kärsii. Laine myös totesi, että vanhustenhoidossa ei voi enää säästää oikein mistään ja kertoi kuinka vankilassa yhteen vankiinkin käytetään enemmän rahaa vuorokaudessa kuin yhteen vanhukseen kaupungin hoitokodissa. Hautala kertoi hoitajamäärien alueellisista eroista, esimerkiksi Tampereella kotihoidossa on 4 asiakasta hoitajaa kohden kun taas Helsingissä asiakkaita hoitajaa kohden on tällä hetkellä 11. Hautala ja Laine olivat samaa mieltä siitä, että esimerkiksi internetissä haetaan paljon sairaanhoitajia tai lähihoitajia, mutta samaan aikaan koulutetaan ihmisiä ammatteihin, joissa ei ole työmahdollisuuksia. Hautalan mielestä hoitoalan aloituspaikkoja kouluissa tulisi lisätä ja houkutella enemmän väkeä hoitoalalle, jossa on hyvät työmahdollisuudet tulevaisuudessa.

Vanhustenhoitopalveluiden jälkeen siirryimme haastattelussamme hyvinvointiteknologiaan. Kysyimme heiltä aluksi, että mitä hyvinvointiteknologia heidän mielestään oli. Hautala kertoi, että sana oli melko uusi hänelle ja hänen mieleensä tulivat sähköiset apulaitteet. Laine puolestaan kommentoi ensimmäistä ajatustaan hyvinvointiteknologiasta sanoilla ”Valmis maailma”. Puhuimme siitä, kuinka tulevaisuudessa etäpalvelut voisivat olla entistä suurempi juttu. Hautala sanoi, että hänen mielestään myös se tulisi saamaan kannatusta, että vanhuksia voitaisiin hoitaa kotonaan, jolloin ei tarvittaisi sairaalaa tai hoitolaitosta. Hyvinvointiteknologian kehitys siis auttaisi tässä kehityksessä. Hautala myös totesi, etteivät laitteet tietenkään korvaa ihmistä, mutta ne ovat todella hyvä apu yksittäiselle hoitajalle. Hautala kertoi, että tietyllä tapaa apuvälineet voisivat säästää työntekijää. Hän kuitenkin painotti, että perehdytystä tulisi lisätä runsaasti eikä vain lykätä jotakin laitetta hoitajan käteen ja sanoa, että käyttää sitä. Hautalan mielestä varsinkin vanhemmat hoitajat eivät usein halua niitä, sillä he eivät tiedä tai ajattele että niiden laitteiden avulla voi säästää aikaa sekä itseään. Se ei siis tarkoita, että laite korvaa hoitajan kokonaan, vaan se on apuväline. Hautalan mielestä oli hyvä juttu, että teknologiaa kehitetään koko ajan eteenpäin, kunhan siinä ei tule ylilyöntejä. Hautala kertoi, että monet pelkäävät työnsä ja asemansa puolesta teknologian kehittyessä. Kaikki asiat laitetaan koneelle ja siinä tulee mietittyä, että tarvitaanko sitä ihmistä kohta enää. Hän painottikin, että täytyisi vain oppia työskentelemään yhdessä teknologian kanssa. Hautala totesi myös, että hyvinvointiteknologia voisi auttaa hoitajia niin, että heille jäisi enemmän aikaa kohdata vanhus ja olla läsnä. Laine totesi, että ihmisiä tarvitaan kuitenkin edelleen, sillä jos jokin robotti tai vastaava tekisi kaiken vanhuksen puolesta niin ettei tämän tarvitsisi enää nousta ylös sängystä, niin silloin kyseinen vanhus rapistuisi entistä huonompaan kuntoon.

Tämän jälkeen jatkoimme hyvinvointiteknologian aiheesta kysymällä, että jos he toimisivat hyvinvointiteknologian kehittäjinä, niin minkälaisen tulevaisuuden he näkisivät. Hautala kertoi, että hänen mielestään ollaan menossa enemmän siihen suuntaan, että teknologiasta tulee entistä arkipäiväisempää. Hän kertoi, että esimerkiksi nyt on jo ateriapalveluita, joissa vanhuksilla on automaatti kotona, josta saa ruokaa silloin kuin sitä tarvitsee. Laine myös sanoi, että jos joku kehittäisi täydelliset robotit, jotka olisivat aivan kuin ihmisiä, niin henkilöstökuluissa voitaisiin säästää. Toisaalta taas, robotitkin maksavat ja luultavasti vielä paljon enemmän kuin oikea ihminen. Laine mietti myös, että olisiko yhteiskunta kääntymässä pääläelleen ja menossa siihen suuntaan, että pian yhteiskunta ei huolehtisikaan vanhuksista enää vaan omaiset pitäisivät heistä huolta. Pohjoismaisessa mallissa vanhuksia laitetaan vanhustenkotiin, mutta esimerkiksi Etelä-Euroopassa tilanne on toinen ja siellä muut perheenjäsenet pitävät vanhuksista huolta.

Pohdimme tämän jälkeen, josko sellainen robotti voitaisiin kehittää, joka olisi kuin ihminen ja jolla olisi tunteet. Lopulta päädyimme siihen, että kultainen keskitie olisi paras ratkaisu, eikä

mikään liian radikaali muutos. Hautala sanoi, että perushoitotyössä teknologian kehittämisestä olisi paljon apua, sillä silloin aikaa jäisi myös muuhun. Koneet siis voisivat korvata ihmisen tietyissä töissä. Hän sanoi, että olisi hyvä jos oppisi käyttämään sitä teknologiaa hyödyksi oikeissa työtehtävissä. Laine sanoi, että ehkä yhteiskunta herää kouluttamaan enemmän ihmisiä hyvinvointialalle. Tällä hetkellä maahanmuuttajia koulutetaan paljon hyvinvointialalle, joten ehkä he tekisivät perushoitotyöt ennen robotteja. Hautala ja Laine kommentoivat myös sitä, kuinka maahanmuuttajien suuresta määrästä vanhustenhuollossa tulee varmasti sanomista suomalaisilta. Suomalaiset kun eivät suhtaudu kovin avoimesti vielä nykypäivänäkään maahanmuuttajiin hoitajina. Hautala ja Laine olivat myös samaa mieltä etäpalveluiden määrän kasvamisesta ja siitä että se on hyvä juttu, kunhan se ei mene äärimmäisyyksiin.

Jatkoimme tämän jälkeen vielä keskustelemista hyvinvointiteknologiasta ja kysimme Hautalalta ja Laineelta, että kärsiikö vanhustenhoitotyön etiikka, jos luotetaan liikaa teknologiaan. Hautala sanoi, että vanhukset kaipaavat paljon sitä kosketusta ja toisen ihmisen lähellä oloa, ja sitä ei saavuteta etäpalveluiden kautta. Hän myös sanoi, että etäpalvelut ovat parempi kuin ei mitään, mutta toivoi että näitä etäpalveluita voitaisiin käyttää rinnakkain varsinaisen vanhustenhoitotyön kanssa. He kertoivat, että heillä on puhuttu lähiaikoina koulussa paljon ergonomiasta. Työpaikoilla kiinnitetään nykyään enemmän huomiota työntekijöiden jaksamiseen. Laine kertoi, että 20 vuodessa voi tapahtua paljon, trendien jatkuvasti muuttuessa. Hän sanoi, että silloin voidaan vaikka taas laittaa enemmän vanhuksia laitoksiin, eikä suositakaan enää kotihoitoa yhtä paljon kuin nyt. Kannattavuus tulee olemaan iso asia tätä mietittäessä.

Lopuksi siirryimme keskustelemaan väestörakenteesta. Kerroimme ensin, että vuoden 2060 loppuun mennessä eläkeläisten määrän arvioidaan tuplaantuvan ja kysimme Hautalalta ja Laineelta, että miten tämä eläkeikäisten tuplaantuminen heidän mielestään vaikuttaa vanhustenhoitopalveluihin ja huolestuttaako se heitä. Hautala sanoi heti, että pahalta kuulostaa ja että tulevaisuus ei näytä kovin hyvältä. Laine sanoi, että varmaankin vanhustenhoitopalveluiden tarjonta yksityisellä puolella kasvaa ja samalla tuloerot varmaan kasvavat, jolloin rikkaat saavat hyvää hoitoa. Vakuutuksiin varmasti nojataan myös, mutta jos on rahaa niin saa myös hyvää hoitoa vanhana. Hautala kommentoi, että yksityishoitopaikat ovat ihania työpaikkoja, mutta Henna myös totesi, että niissä on joskus hieman kyseenalainen etiikka. Radikaali esimerkki on, että vanhus maksaa siitä ajasta, jonka hän viettää hoitajan kanssa ja jos rahat ovat loppu ja kaadut, niin sinua ei välttämättä auteta ylös.

Tämän jälkeen keskustelimme siitä, kuinka Tilastokeskus on viitannut siihen, että hoitoalalta poistuu eläkkeelle paljon henkilökuntaa lähivuosina ja kuinka se vaikuttaa tietoihin ja taitoihin. Erityisesti pienemmissä kunnissa se tulee olemaan ongelma. Laine sanoi, että olisi

kiire kouluttaa lisää hoitoalan osaajia ja peruskoululaisia tulisi jo valistaa hoitoalasta ja saada heidät kiinnostumaan siitä. Hautala sanoi, että vanhustenhoitoala ei ole vetovoimainen ala ja on todella raskasta sekä stressaavaa työskennellä sillä alalla. Molemmat myös kommentoivat, että alan vetovoimaisuutta ei lisää se, että mediassa otetaan jatkuvasti esille alan negatiivisia puolia ja hoitovirheitä, vaikka niitä tapahtuu harvoin. Heidän mielestään alan hyviäkin puolia saisi painottaa mediassa.

Viimeiseksi kysimme Hautalalta ja Laineelta, että kuka tai ketkä tekevät tulevaisuuden vanhustenhoitotyöt ja mistä Suomi saisi lisää työntekijöitä. Molemmat sanoivat, että ulkomailta varmasti tulee tulevaisuudessa lisää työntekijöitä. He myös olivat sitä mieltä, että koulutusta tulisi lisätä, jotta tulevaisuudesta selvitään, eikä karsia sitä. Hautala kertoi, että sosiaalialalle on kovat vaatimukset ja laajat soveltuvuustestit. Tämä on tietysti hyvä asia siinä mielessä, että varmistetaan että henkilö on psyykkisesti tasapainoinen. Vanhustenhoidon alalla työskentelyyn tarvitsee myös tietynlaisen asenteen. Hautala kertoi olleensa Kanadassa töissä eräässä vanhustenhoitokodissa ja siellä oli jaettu työt tarkasti niin, että perushoitajat tekivät perushoitotyön ja sitten lähihoitajat keskittyivät enemmän fyysiseen puoleen. Lopuksi molemmat vielä sanoivat, että vanhusten hoitajille voisi järjestää oman koulutuksen. Laine vielä mainitsi, että loppujen lopuksi monet tykkäävät tehdä vanhustenhoitotyötä, kunhan eivät heti tyrmää sitä. Hyviä puolia ikääntyvien vanhusten määrässä ei nähty muita, kuin se, että töitä ainakin riittää tuleville sukupolville, jos he vain haluavat niitä tehdä

Liite 3: Eläkeläisten haastattelu

Eläkeläiset edustivat asiantuntijahaastattelussamme palvelun käyttäjiä. Kävimme 20.9.2012 Nummelassa eräässä palvelutalossa keskustelemassa talon asukkaiden kanssa. Keskusteluun osallistui useampiakin henkilöitä, mutta vain yksi eläkeläinen antoi luvan julkaista nimensä opinnäytetyössämme. Yksi keskusteluun osallistuneista oli talon asukas nimeltä Terttu Tölmälä, joka on asunut kyseisessä palvelutalossa jo yli 14 vuotta. Tölmälä on yksi harvoista talon asukkaista, joka asuu omatoimisessa asunnossa vaikka ikää hänellä on jo 85 vuotta. Tölmälä jakoi mieluusti mielipiteitään ja olikin aktiivisesti keskustelussamme mukana.

Aloitimme keskustelun kertomalla tarkemmin työstämme ja keskustelun teemoista. Kysyimme eläkeläisten omia henkilökohtaisia kokemuksia vanhustenhoitopalveluista ja sitä, kuinka ne ovat muuttuneet vuosien varrella. Yllätykseksi päällimmäiseksi nousi puhe siitä, kuinka ennen asiat ovat olleet paljon paremmin heidän mielestään. Tölmälä kertoi muiden vanhusten kanssa, kuinka he ovat kovin turhautuneita nykyiseen toimintamalliin ja byrokratiaan. Eniten iäkkäitä ihmisiä näyttivät haittaavan tarkat säännökset ja säädökset, jotka jatkavat vain tiukentumistaan. ”On ihan hölmöä, että yksinkertaiset hoitotehtävät on jaettu niin monien ihmisten kesken”, totesi Tölmälä viitaten siihen, kuinka säädökset määräävät tarkasti mitä kunkin hoitoalan työntekijän toimenkuvaan kuuluu. Vanhukset olivat samaa mieltä, että alalta puuttuu ”yleishoitajia”. Eli heidän mielestään tarvittaisiin enemmän hoitajia, jotka tekisivät kaikki yleiset askareet, kuten siivoaminen, ruuan laittaminen ja muuta vanhuksen perushoitoa.

Keskustelua jatkettiin tulevaisuuden työntekijöiden osaamistarpeiden pohtimisilla. Tölmälä halusi kovasti korostaa alan vaativuutta ja sen vuoksi vaatii työntekijöiltä kutsumuksen. ”Tämä on ehdottomasti kutsumustyö”, toteavat useat pöydässä olevat. Tästä samasta syystä Tölmälä uskoo, että alalle hakeutuu valitettavan paljon vääriä ihmisiä, jotka sitten hoitavat työnsä huonosti. Seuraavaksi kysyimme vanhusten mielipiteitä siitä, kuinka he uskovat vanhustenhoitopalveluiden muuttuvan 20 vuoden kuluttua. Vastaus tuli kuin kirkkaalta taivaalta ja kaikki totesivat, että alan on ehdottomasti muututtava. Nykyinen järjestelmä ei toimi ja muutoksia kaivataan kipeästi. Esille tuli asioita kuten palvelutalojen kodinomaisuus ja yhteisöllisyys. Tölmälän mielestä vanhusten yksinäisyys on iso juttu eikä heitä saisi jättää niin paljon yksin. Kun vanhus on yksin, hän ei muuta mieti kuin sairauttaan ja yksinäisyyttään, mikä taas omalla tavallaan pahentaa vanhuksen sairautta. Jos vanhus saa seurustella muiden ihmisten kanssa tai saa muuta interaktiivisuutta, pysyvät ajatuksetkin muualla.

Vanhusten mielestä on todella hyvä asia, että yhteiskunta panostaa iäkkäiden ihmisten kotihoitoon. Tölmälän mielestä kotona asuminen on paras vaihtoehto vanhukselle mikäli

resurssit ja kunto vain riittävät siihen. Erityisesti jos vanhukselle on vielä puoliso rinnalla, niin kotihoito nähtiin hyvänä vaihtoehtona. Kun seuraavaksi kysyimme eläkeläisiltä mitä he muuttaisivat vanhustenhoitopalveluissa, oli vastauksena suuri. Eniten esille noussut seikka koski henkilöstöresursseja. ”Kun sairas vanhus haluaa tai tarvitsee lääkäriä, pitäisi hänen saada heti eikä vasta kuukauden jonotuksen jälkeen”, totesi Tölmälä närkästyneenä. Henkilökunnan vaihtuvuudesta valitettiin myös paljon, sillä alalla on paljon keikkatyötä tekeviä henkilöitä sekä myös alan haastavuus ajaa monet vakituiset työntekijät alanvaihtoihin.

Seuraavaksi siirryimme keskustelemaan haastattelun toisesta teemasta hyvinvointiteknologiasta. Kyseinen käsite ja aihe olivat selkeästi vieras eläkeläisille, sillä he eivät osanneet vastata tai kertoa juurikaan mitään tästä aiheesta. Tölmälä totesi heti, että nyt liikutaan täysin vierailta vesillä eikä hän ymmärrä mitä koko käsite tarkoittaa. Yritimme hiukan selittää hyvinvointiteknologian merkitystä ja tarkoitusta auki. Eläkeläiset eivät osanneet yhdistää muuta kuin heidän palvelutalossa olevat turvapuhelimet hyvinvointitekologiaan. Koska kyseinen aihepiiri oli varsin vieras kaikille keskusteluun osallistuneille, emme saaneet tästä teemasta paljoa keskustelua aikaiseksi.

Lopuksi siirryimme viimeiseen teemaamme eli väestörakenteen muutokseen. Eläkeläisten aikaisemmin esille tulleet vahvat mielipiteet alan henkilöresurssien puutteesta antoivat jo osviittaa siihen, että tämä teema herättäisi keskustelua. Vanhukset totesivat yhteisesti, että heitä huolestaa kovasti tulevaisuus ja väestörakenteen muutos vaikka ei enää varsinaisesti heitä koskisikaan, koska he ovat jo niin vanhoja. Väestörakenteen epätasapaino tulee kuitenkin jollakin tapaa muokkaamaan hoitoalaa eikä kukaan tiedä onko se hyvään vai huonompaan suuntaan. Tölmälä toi keskusteluun mukaan myös maahanmuuttajien roolit tulevaisuudessa ja sitä, kuinka he hänen mielestään olisivat todella hyvä juttu. ”Minun henkilökohtainen mielipide on, että ulkomaalaiset hoitajat ovat olleet paljon parempia kuin suomalaiset, koska he antautuvat tähän työhön enemmän”, totesi Tölmälä keskustelun lopuksi. Kielitaidottomuus on loppujen lopuksi hyvin pieni pahe, jos todellinen ongelma koskee hoitoavun saamista. Perus hoitoapua pystyy kuka vain antamaan taustoista huolimatta. Tähän mielipiteeseen päätyi useimmat keskustelussa mukana olleet eläkeläiset

Liite 4: Mainio Vire Oy toimitusjohtajan haastattelu

Toinen palvelun tarjoajien haastatteluista järjestettiin 25.9.2012 Mainio Vireen toimitiloissa Pasilassa, jossa haastattelimme Mainio Vireen toimitusjohtajaa Hautakangasta. Mainio Vire on yksityinen vanhustenhoitopalveluihin keskittynyt yritys. Hautakangas on perustanut Mainio Vireen vuonna 1997 ja hänellä on vankka kokemus vanhushoitopalveluista. Haastattelun alussa kerroimme hänelle, että olemme jakaneet haastattelun kolmeen eri teemaan: vanhustenhoitopalveluihin, hyvinvointitekologiaan ja väestörakenteeseen. Haastattelun kesto oli 30 minuuttia.

Ensimmäisenä kysyimme Hautakankaalta hänen taustastaan, sekä kokemuksistaan liittyen vanhustenhoitopalveluihin. Jatkokysymyksenä kysyimme, miten vanhustenhoitopalvelut olivat hänen mielestään muuttuneet vuosien kuluessa. Hautakangas kertoi, että Mainio Vireellä oli kokemusta siitä koko ketjusta, joka liittyy vanhustenhoitopalveluihin eli kotihoidosta, palveluasumisesta, laitoshoidosta ja kotipalveluihin liittyvistä tukipalveluista; turvaphelinpalvelusta, ateriapalvelusta ja kotisiivouksesta. Kaikista keskeisimmistä siis. Hän kertoi, että vuosien kuluessa rahoituspohja oli muuttunut. Kevyitä palveluita ei rahoittanut enää kunta pääsääntöisesti vaan ihmisten tuli ostaa ne itse. Säätely oli lisääntynyt. Ennen saattoi yksittäinen hoitaja perustaa hoitokodin vaikka vanhaan omakotitaloon, mutta se ei enää käy päinsä. Säätely liittyen tiloihin ja henkilökunnan määrään olivat ne keskeisimmät muutokset Hautakankaan mielestä. Varsinaisesti palvelun sisältö ei ollut hänen mielestään muuttunut, asioita tehdään edelleen melko aika samalla tavalla.

Tämän jälkeen kysyimme häneltä, että jos hän olisi työntekijä vanhustenhoitopalveluissa, niin millaisia osaamisen haasteita hän uskoisi kohtaavansa tulevaisuudessa. Hän sanoi, että keskimäärin hoitoalan ihmiset eivät ole kovin tietotekniikkaorientoituneita. Hän kuitenkin totesi, että tietysti kun tulee nuoria ihmisiä niin heillä on jo paremmat peruskäyttötavat. Vanhustenhoidossa täytyy osata käyttää tietokonetta, sillä se on keskeinen väline erinäköisissä kirjaamisissa ja asioiden hakemisissa. Hänen mielestään tämä oli yksi selkeä haaste tällä hetkellä vanhustenhoitotyössä, vaikka se ei enää 20 vuoden päästä olisikaan haaste. Toisena haasteena Hautakangas mainitsi sen, että täytyy miettiä onko niitä työntekijöitä ylipäättään tekemässä hoitotöitä. Hän pohti, että tuleeko Suomessa henkilöstörakenne muuttumaan niin, että tulee olemaan myös paljon kouluttamattomia ihmisiä vanhustenhoitopalveluissa. Hän kertoi, että tällä hetkellä kaikkien pitää olla ainakin yksityisellä puolella koulutettuja. Hänen mielestään siinä tulee haastetta, jos on omassa ryhmässään se ainoa koulutettu henkilö, jonka pitää katsoa että kaikki menee niin kuin pitää. Tämän lisäksi Hautakangas mainitsi kulttuurihaasteen ja sanoi, että suomalaiset ovat edelleen

hieman piilorasisteja. Hän kuitenkin uskoi tämän muuttuvan, kun työntekijöistä tulee entistä kansainvälisempiä.

Seuraavaksi kysyimme häneltä, että miten hän itse uskoo, että vanhustenhoitopalvelut tulevat muuttumaan. Hän sanoi, että rahoituspohjan on pakko muuttua, sillä Suomessa ei voida nostaa enää veroastetta, kun täällä maksetaan jo niin paljon veroja. Hänen mielestään yksityistä rahaa täytyy tulla vielä enemmän vanhustenhoitopalveluihin. Itse hän toivoi, että hoitopalvelut muuttuvat siten, että hoitoketjut tulevat toimivimmiksi. Hän totesi, että edelleen on paljon sellaista, että se ketju ei toimi. Hautakangas sanoi, että vanhuksia on paljon jonossa odottamassa hoitopaikkaa ja hän toivoi että hoitoketjuun tulee läpinäkyvyyttä. Tätä hän painotti suuresti. Hän ajatteli myös, että säätelyn on pakko jollain tavalla joustaa. Tekniset innovaatiot eivät hänen mielestään etene yhtään, jos niistä ei ole taloudellista hyötyä, paitsi jos niistä on merkittävää laadullista hyötyä. Hautakankaan mielestä tulevaisuudessa asiakkaat ovat entistä vaativimpia. He eivät tyydy vain siihen mitä annetaan, vaan ihmiset haluavat valita. Valinnan vapaus tulee olemaan entistä tärkeämpää.

Tämän jälkeen kysyimme Hautakankaalta mielipidettä kotonaselviytymispalveluihin panostamisesta ja siitä onko hänen mielestään oikea kohde panostukseen. Hautakankaan mielestä oli hyvä, että panostetaan kotonaselviytymispalveluihin, sillä useimmathan haluaisivat olla siellä kodissa niin pitkään kuin mahdollista. Tosin hän sanoi, että jos siihen panostetaan todella paljon, niin rahat eivät riitä. Esimerkkinä hän kertoi, että jos asiakkaan luona käydään enemmän kuin kolme kertaa päivässä niin silloin on paljon halvempaa hoitaa häntä palvelutalossa. Hänen mielestään raha usein unohtuu keskustelussa kotonaselviytymispalveluista. Hän oli kuitenkin sitä mieltä, että jos annettaisiin kevyttä tukea alussa niin sitten vanhus voisi pidempään asua kotona ja palvelutaloon sijoittaminen lykkääntyisi, jolloin yhteiskunta säästäisi siinä. Hän kertoi, että yhteiskunnassa ei ole varaa siihen, että kotonaselviytymispalvelut lisääntyisivät paljon tai sitten se edellyttäisi sitä, että ihmiset ostaisivat itse palvelut, sillä kunnalla ei ole siihen varaa.

Seuraava kysymyksemme oli, että ”Jos sinulla olisi mahdollisuus konkreettisesti muuttaa vanhustenhoitopalveluita niin mitä muuttaisit ja miksi?”. Hautakangas sanoi, että hänen mielestään suomalainen säätely on ajanut pienet yritykset pois markkinasta. Esimerkiksi Helsingin kaupungilla on tiukat kriteerit liittyen esimerkiksi huonekokoihin ja kylpyhuoneiden määrään, jonka johdosta pieniä yrityksiä ei nähdä tuottamassa niitä palveluita. Hän kertoi, että pienet yritykset eivät pysty investoimaan uusiin tiloihin. Hautakankaan mielestä muutos tulee olemaan nopea kun pienet yritykset putoavat pois markkinoilta tiukkojen säädösten johdosta. Hautakangas haluaisi tähän muutosta, sillä elinkeinorakenne kärsii siitä. Toisena asiana Hautakangas mainitsi sen, että hän ottaisi hoiva-avustajat mukaan mitoitukseen, koska asumispalveluissa tarvitaan käsiä, tekemään ihan perusjuttuja. Hän kertoi, että kun jo nyt on

iso pula sairaanhoitajista niin hänen mielestään se on kamalaa tuhlausta, että sairaanhoitaja tekee jotain muuta kuin sitä sairaanhoitajan työtä. Hän sanoi, että heillä on kokemusta erityisesti mielenterveyspuolella siitä, että työntekijärakenne on monipuolisempi ja siellä on eri ammattikunnan edustajia, esimerkiksi askarteluohjaaja tai voimistelun opettaja. Hänen mielestään oli käsittämätöntä, että esimerkiksi voimistelun opettajaa ei oteta mitoitukseen, kun hänellä ei ole lähihoitajan koulutusta. Hän kertoi toivovansa muutosta nimenomaan tähän sääteltyyn. Hautakangas mainitsi myös, että hän tekisi kunnan päätöksenteon läpinäkyvämmäksi, sillä ihmisillä ei ole mitään käsitystä siitä, mitä he voivat saada kunnalta. Tämän lisäksi hän sanoi, että hänen mielestä se on huonoa asiakaspalvelua, jos kerrotaan, että asiakkaalle että paikkoja ei ole tai että hän joutuu odottamaan paikkaa. Hautakangas kertoi, että paikkoja kyllä on, mutta kun siihen ei ole budjetoitu rahaa niin silloin on epärehellistä kertoa, että paikkoja ei ole. Asiakkaille pitäisi hänen mielestään suoraan sanoa, että siihen ei käytetä enempää rahaa. Sen pitäisi olla läpinäkyvämpää. Hän kertoi kuitenkin ymmärtävänsä, että kun on vanhoja ihmisiä, joilla on isoja kalliita asuntoja niin ei ole käyttövaroja, vaan he istuvat niin sanotusti asuntojensa päällä. Hautakangas mainitsi, että hänen mielestään pitäisi saada pois se ajatus, että perillisille säästetään. Elinaikana voisi ottaa käyttöön esimerkiksi käänteisen asuntolainan, jotta nämä vanhukset saisivat asiallista hoitoa. Lopuksi hän vielä totesi huomaavansa itsekkin puhuessaan, että eri asiat päätyvät aina rahoitukseen, sillä se on niin iso juttu. Kuntien roolista hän mainitsi vielä sen verran, että niille tulisi saada informaatiokanavia, joiden kautta saisi tietoa mistä voi palveluita saada. Hän korosti tietojen välittäminen on nimeomaan kuntien rooli.

Seuraavaksi siirryimme haastattelumme toiseen teemaan, hyvinvointitekologiaan. Ensimmäiseksi kysyimme häneltä, että mitä hyvinvointitekologia hänen mielestään on. Hän totesi spontaanisti, että se on monia päättyneitä hankkeita, joista ei ole sen suurempia tuloksia. Hänen mielestään se tulisi tehdä kokonaisuudeksi, joka hyödyttää yrityksiä. Haasteena hän mainitsi sen, että tämän sukupolven ikäihmiset eivät osaa käyttää tietokoneita tai heillä ei ole niitä. Hänen mielestään esimerkiksi kauppakassiohjelma on hieno ohjelma, mutta sillä ei ole mitään arvoa kun useimmissa tietokoneissa ei ole sitä. Hän sanoi myös, että jos esimerkiksi uusien innovaatioiden avulla kuten sellaisen patjan tai maton, jolla voidaan seurata asiakkaan yöllistä liikehdintää ei saada vähennettyä yöhoitajien määrää niin se ei johda mihinkään. Hautakangas kertoi, että Mainio Vire on ensimmäinen ketjuyritys Suomessa, jolla on käytössä toiminnanohjausjärjestelmä, jossa kun kerran laitetaan asiakkaan tiedot sisään niin laskutustiedot tulevat toisessa päässä.

Tästä siirryimme kysymykseen; ”Jos toimisit hyvinvointitekologian kehittäjänä niin minkälaisen tulevaisuuden näkisit sen osalta?”. Hautakankaan mielestä se pitää ajatella siitä asiakkaan lähtökohdasta, että kun on vanha ihminen niin hän on huomannut esimerkiksi anopissaan, joka oli tosi näppärä ja fiksu, että hän on pikku hiljaa kadottanut sen miten

kännykkää käytetään. Anoppi osaa vielä soittaa, mutta hän ei enää löydä sieltä niitä puheluita, esimerkiksi kuka soitti. Eli päätelaitteiden pitäisi olla niin yksinkertaisia. Hänen mielestään teknologian kehittäjät - Nokia etunenässä puhelimiensa kanssa - eivät ota huomioon sitä, että vanha ihminen toimii toisella lailla. Hautakangas sanoi, että pitäisi lähteä sitä kautta, että mikä päätelaite on kaikilla vanhuksilla - televisio. Hän totesi, että siihenhän on jo jonkin verran tehty kehitystyötä, joten pitäisi lähteä niistä mitä vanhuksilla on ja lähteä ajattelemaan että saadaanko siihen joitakin ominaisuuksia. Hautakangas mainitsi esimerkkinä joskus olleen sellaisen television, että ruudulta voi valita eri vaihtoehtoja. Hänen mielestään niitä pitäisi saada oikeasti massatuotantoon ja toimimaan. Hän kuitenkin pohti, että sisällöntuotanto on tietenkin iso haaste ja että kuka sitä sisältöä tuottaa. Mainio Vireellä ei esimerkiksi ole mitään resursseja, jolla ylläpitää sellaista sisällöntuotantoa. Hän sanoi, että hänen mielestään se teknologia, joka liittyy vanhustenhoitoon on vielä todella alkuvaiheessa. Tai sellainen, josta oikeasti olisi hyötyä, koska hän yritysjohtana ei investoi mihinkään sellaiseen, mistä ei voi nähdä lyhyellä aikavälillä että siitä saa jotain. Hän totesi vielä, että erilaiset päätelaitteet ovat nyt kovasti kehittyneet, joilla voi asiakkaan luona kirjata ja saada tietokantaan asiat.

Tämän jälkeen kysyimme Hautakankaan näkemystä etäpalveluista ja niiden suuresta kasvusta. Hän kertoi heillä Mainio Vireessä olevan esimerkiksi hyvinvointisoitto, jolla tarkistetaan onko asiakas hengissä ja soitetaan joka päivä ja muistutetaan vaikka lääkkeiden otosta. Toinen mahdollinen etäpalvelu, josta hän kertoi oli se, että jos asiakas antaa luvun niin asennetaan turvakamera kotiin niin sitten jos tulee hälytys turvapuhelinpalveluun niin nähdään heti mikä tilanne on siellä kotona, esimerkiksi jos vanhus on kaatunut. Hän myös kertoi, että mahdollisesti kameraa voitaisiin käyttää apuna myös kadonneisiin avaimiin. Kysymys on kuitenkin hänen mukaansa siitä, että kuka ne investoinnit tekee ja saadaanko ne pidettyä järkevän hintaisina, jotta siitä tulisi oikeasti realistinen vaihtoehto. Ykkösasiana vanhustenhoidossa hän piti kuitenkin yksinäisyyttä, joten kaikenlaiset teknologian välityksellä mahdolliset keittopiirit tai aamujummat olivat hänen mielestään hyviä ideoita. Hän kuitenkin mainitsi, että esimerkiksi ateria on kuitenkin pakko viedä sinne vanhuksen kotiin, sitä ei voi internetin välityksellä syödä. Ongelmana hän piti sitä, että yhteiskunnalla ei ole siinä määrin varaa, mitä tarvittaisiin vanhusten kosketuksen kaipuun helpottamiseen.

Kysyimme seuraavaksi, että kärsiikö Hautakankaan mielestä vanhustenhoitotyön etiikka kasvavasta teknologiasta tai sulkeeko se teknologia jotain pois. Hautakankaan mielestä teknologia täydentää hoitoa, koska sitä pystytään tekemään todella kustannustehokkaasti. Eikä se teknologia kuitenkaan poista sitä, että siellä vanhuksen luona täytyy kuitenkin käydä.

Aivan haastattelun lopuksi kysyimme vielä muutaman kysymyksen väestörakenteesta. Ensimmäisenä kysyimme, huolestuttaako Hautakangasta eläkeikäisten suuri kasvu

tulevaisuudessa ja nuorten sekä työikäisten vähäinen määrä verrattuna eläkeikäisiin. Hautakangas sanoi toivovansa, että tulee jokin sellainen asia, mitä kukaan ei osannut ennakoida niin että tilanne muuttuu ja helpottuu. Hän mainitsi kuntavaaleista sen verran, että kun nyt niissä kauheasti argumentoidaan kaikkia kaikkia yritysmuotoisia palveluita, niin jos ajattelee toisin päin, että kunta tuottaisi kaikki palvelut, hyvinvointipalvelut, rakennuspalvelut, siivouspalvelut ja niin edelleen, niin Suomesta poistuisi aika paljon työpaikkoja. Huolestuttava juttu siinä oli hänen mielestään se, että jotta tulee verorahoja niin pitää olla työpaikkoja ja häntä huolestutti, että veropohja romahtaa tulevaisuudessa. Hänen mielestään nyt pitäisi keksiä jokin uusi Nokia Suomeen, että täällä alkaisi taas syntyä uutta. Hän sanoi, että lyhyellä aikavälillä näyttää erittäin huolestuttavalta, kun Suomessa ei synny riittävästi uusia työpaikkoja. Hän sanoi myös, että on edusvastuutonta, että poliitikot mollaavat menneen tullen yksityisiä hyvinvointi- ja terveyspalveluita, koska tosiasia on että kun niitä on tarjolla niin osa ostaa myös omalla rahalla, jolloin se luo lisää työpaikkoja. Hänen mielestä on erittäin lyhytnäköistä ajatella, että kunta ostaa kaikki palvelut. Hautakankaan mielestä myös mitoitukset (esimerkiksi 0,7) ovat edesvastuuton juttu. Se ryhmä, joka tässä yhteiskunnassa on eniten suojaa vailla on nuoret ja lapset. Heitä kohdellaan kaltoin. Hän kertoi, että Suomessa on paljon sellaisia lapsia, jotka ovat ihan heitteillä ja huonossa kohtelussa. Heitä ei puolusta kukaan. Vanhuksillahan on useimmiten omaisia ja älliä vielä ottaa itsekkin selvää, mutta näiden lasten tapauksissa ne kaltoin kohtelijat ovat vanhempia niin heillä ei ole ketään. Hautakangas mainitsi vielä, että täytyy huomioda se, että yksityisillä on kaikilla selvästi korkeammat mitoitukset kuin kunnilla. Yksityiset vanhustenhoitopalveluiden toimijat eivät edes saisi lupaa toimia niin alhaisilla mitoituksilla kuin kunnilla on. Hautakankaan mielestä se mitoituskustelu oli aivan käsittämätön veto, ja hän laittaisi sen vaalikeskustelun piikkiin.

Viimeisenä kysymyksenä haastattelussa kysimme Hautakankaalta, että kuka tai ketkä hänen mielestään tekevät tulevaisuuden vanhustenhoitotyöt Suomessa ja mistä Suomi saisi lisää työntekijöitä. Hän sanoi, että maahanmuuttajien määrä tulee lisääntymään selvästi. Hautakangas toivoi, että lyhyellä aikavälillä vanhustenhoitotyötä voisivat tehdä esimerkiksi ammatinvaihtajat. Heitä tarvittaisiin hoiva-alalla, mutta Hautakangas ymmärtää, että jos on 50 -vuotias ja vaihtamassa ammattia, niin 3 vuoden lähihoitajakoulutus kuulostaa siinä vaiheessa aika pitkältä ajalta. Hän kannattaakin hoiva-avustajia, sillä heidän täytyy opiskella vain vuosi, minkä voi vielä käsittää 50 -vuotiaana. Sen takia hänen mielestään olisi tärkeää, että ne otettaisiin mitoitukseen mukaan. Näin voisi syntyä uutta ammattikuntaa ja hoitajapula helpottaisi. Hänen mielestään tätä asiaa olisi tärkeää saada nopeammin eteenpäin.

Liite 5: Vanhustyön Keskusliiton toiminnanjohtajan haastattelu

Haastattelimme Vanhustyön Keskusliiton toiminnanjohtajaa Pirkko Karjalaista 4.10.2012 organisaation tiloissa Malmilla. Vanhustyön Keskusliiton toiminnanjohtaja edustaa tässä opinnäytetyössä yhtä palvelujen tuottajaa jakamalla asiantuntevia mielipiteitään vanhusten hoitopalveluista. Karjalaisella on pitkä työkokemus hoitoalan parissa ja hän totesikin heti haastattelun alussa, että on nähnyt vanhustenhoidon elinkaaren melko pitkälle taakse. Karjalainen on valmistunut Jyväskylän yliopistosta, jonka jälkeen hän meni sosiaali- ja terveysministeriöön tutkimus ja suunnittelu tehtäviin. Vuonna 1989 hän tuli Vanhustyön Keskusliittoon kehitysjohtajan työhön, ja organisaation toiminnanjohtaja hänestä tuli vuonna 1993.

Aloitimme keskustelun Karjalaisen kanssa siitä, kuinka vanhustenhoitopalvelut ovat muuttuneet vuosien kuluessa. Karjalainen toteaa, että alalla on siirrytty laitosvaltaisesta toiminnasta enemmän palvelutalo ja avohoitopuolelle ja palvelujen tuottajissa on tapahtunut vuosien saatossa paljon muutoksia. Nykyään vanhustenhoitopalveluissa voidaan nähdä enemmän yksityisiä yrittäjiä ja kunnalliskodeista on siirrytty yksityisiin vanhainkoteihin. Karjalainen mainitsee myös, että nyt paljon esillä ollut kotipalvelutoiminta on vielä suhteellisen nuorta ja uutta alan toimintakaareissa. Se, että vanhuksia kannustetaan asumaan kotona mahdollisimman pitkään, on tullut uusimpana trendinä vanhustenhoitoalalle. Lopuksi Karjalainen kertoo, että alalla on tapahtunut muutoksia myös kotiavustajia koskien, joita ei nykypäivänä enää kouluteta laisinkaan.

Kysyimme Karjalaiselta, että millaisia osaamisen haasteita hän uskoo, että tulevaisuuden työntekijät kohtaavat. Liiton toiminnanjohtaja on sitä mieltä, että osaamistarpeet tulevat jakaantumaan useammanlaisiin. Esille tulivat teoreettinen osaaminen, gerontologinen tietämys sekä perus arkityöosaaminen ihmisen avustamisessa. Myös teknologian merkitystä ei pidä unohtaa, sillä se pelaa Karjalaisen mukaan suurta roolia tulevaisuudessa. Kokemus ihmisen hoivaamisesta ja auttamisesta yhdistettynä teknologiseen osaamiseen rakentaa Karjalaisen mukaan tulevaisuuden osaavan työntekijän hoitoalalla.

Keskustelua jatkettiin miettien, kuinka Karjalainen uskoo tai toivoo vanhustenhoitopalveluiden muuttuvan 20 vuoden kuluttua. Karjalainen mainitsee, että asuntojen ja kaupallisten palveluiden tulisi sopia kaikille. Tulevaisuudessa esteettömyys asunnoissa on ehdoton. Puheeksi tulivat kuitenkin ongelmakohdat, kuten kuka maksaa ja mitä. Karjalainen pohtii, että millä tavoin kunnat osallistuvat ja miten ihmiset itse maksavat. Lopuksi Karjalainen toteaa, että tulevaisuudessa palvelujen käyttäjät tulevat todennäköisesti joutumaan maksamaan enemmän.

Kysyttäessä Karjalaisen mielipidettä siitä, että onko oikein yhteiskunnan panostaa paljon juuri kotonaselviytymispalveluiden kehittämiseen, toteaa hän yksipuolisesti kielteisen vastauksen. Karjalaisen mielestä ei voi panostaa vain yhteen asiaan vaan tarvitaan monenlaista. Tasapaino pitää olla ja siksi ei voida panostaa ainoastaan kotonselviytymispalveluihin, sillä muita taustalla vaikuttavia asioitakin tulee huomioida. Karjalainen haluaisi muuttaa vanhustenhoitopalveluissa monia asioita. Keskustelimme tästä aiheesta tarkemmin ja Karjalainen listaa muutettaviksi asioiksi alan henkilöstömitoitukset ja resurssit sekä työntekijöiden osaamistaso palvelukodeissa. Lisäksi esille tuli hyvän palvelun saamisen epätasaisuus. Karjalainen kertoo, että palvelun saamisen taso riippuu paljolti asuinpaikkakunnasta ja siitä onko vanha ihminen itse kykenevä hoitamaan asioitaan.

Seuraavaksi siirryimme Vanhustyön Keskusliiton toiminnanjohtajan haastattelussa keskustelemaan hyvinvointiteknologiasta, josta Karjalaisella riitti paljon sanottavaa. Karjalainen kertoo hyvinvointiteknologian eri puolista hightech:ista ja lowtech:ista. Esimerkkejä hightech:ista olivat muun muassa turvallisuus ja kulunvalvontaan liittyvät teknologiat sekä erilaiset toiminnanohjausjärjestelmät. Esteettömyyteen panostaminen Karjalainen luokittelisi lowtechiksi. Hyvinvointiteknologian tarkoituksena on Karjalaisen mukaan helpottaa työntekijän työtä, jotta voitaisiin tehdä enemmän ihmisten parissa tehtävää työtä. Samaan aikaan pitäisi muistaa huomioida myös vanhan ihmisen tarpeet. Karjalainen ei missään nimessä usko siihen, että teknologian kehityksessä mentäisiin joskus niin pitkälle, että päädyttäisiin tilanteeseen, jossa ihmistä ei tarvittaisi enää ollenkaan. ”Ihmisillä riittäisivät taatusti paljon ideoita ja innovatiivisia juttuja teknologian kehitykseen, mutta ongelmaksi nousee raha. Kuka maksaa ja mitä?”, toteaa Karjalainen puhuttaessa hyvinvointiteknologian kehittelyn huonoista puolista.

Keskustelua jatkettiin pohtien etäpalveluiden merkityksestä tulevaisuudessa. Pääsääntöisesti Karjalaisella on ollut positiivisia kokemuksia etäpalveluista ja siksi kokee ne hyviksi asioiksi. Erilaiset virike- ja yhteydenpitojutut ovat olleet positiivisia tuulahduksia vanhustenhoidossa, mutta Karjalainen muistuttaa, että toistaiseksi yksittäisten ihmisten kannalta laitteet ovat vielä verrattain kalliita. Karjalainen näkee toiveikkaana asiana teknologian kehityksen niin kauan kun se pysyy järkevänä. Tästä syystä hän ei koe, että vanhustenhoitotyön etiikkakaan kärsii teknologian kehityksen myötä.

Seuraavaksi siirryimme keskustelemaan viimeisestä haastattelun teemasta: väestörakenteen muutoksesta. Karjalainen kertoo, että häntä huolestuttaa tulevaisuus, sillä väestörakenteen muutos aiheuttaa paineita hoitoalalle. Alan työntekijäpulakysmykseen Karjalainen arvelee, että tulevaisuudessa tulee erilaisia tapoja auttamisessa ja hoitamisessa. Enää ei ainoastaan palkata vain ulkopuolista työntekijää, vaan rinnalle tulevat omaishoitoratkaisut, perhehoidot ja teknologian apu. Lisäksi Karjalainen tuo esille Suomen työttömien roolit ja heidän

työllistäminen aloille, joissa työntekijäpula on suuri. Maahanmuuttajia Karjalainen toivottaisi tervetulleiksi ja haluaa samalla muistuttaa, että avuntarpeen ollessa suuri kielitaidottomuus on pienin murhe. Sen lisäksi, että Suomi ottaa hoitoalan työntekijöitä ulkomailta, näkee Karjalainen yhtenä mahdollisena vaihtoehtona myös vanhusten lähtemisen ulkomaille. ”Kauan on tavoiteltu sitä, että ihmiset eläisivät pitkään, eikös nyt sitten pitäisi hoitaa homma myös loppuun asti”, toteaa Karjalainen keskustelun lopuksi.